

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«До захисту допущено»
Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.
_____ Лариса ГРИЦЕНКО
(підпис)
«__» _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійної програми Банківська справа

на тему: Механізм банківського кредитування малого та середнього бізнесу

Здобувача групи БС-91а _____ Чийпеша В'ячеслава Олександровича

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ В'ячеслав ЧИЙПЕШ
(підпис)

Керівник к. е. н., доцент

Надія ДЕХТЯР

Суми 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.
Лариса ГРИЦЕНКО

_____ (підпис)

«_____» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Здобувача групи БС-91а інституту (центру) ННІ БіЕМ
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Чийпеша В'ячеслава Олександровича

Тема роботи: Механізм банківського кредитування малого та середнього бізнесу

Затверджено наказом по СумДУ № 0509-VI від «15» травня 2023 р.

Термін здачі здобувачем завершеної роботи «14» травня 2023 р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання, організацій та установ тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення): розкрити теоретичні аспекти сутності банківського кредитування малого та середнього бізнесу, проаналізувати механізм банківського кредитування, розглянути динаміку суб'єктів малого та середнього бізнесу й обсяг наданих кредитів, дослідити вплив банківського кредитування на діяльність бізнесу в різних сферах і галузях економіки, оцінити ефективність банківського кредитування малого та середнього бізнесу, проаналізувати й розглянути шляхи покращення активізації банківського кредитування бізнесу.

Дата видачі завдання: «01» травня 2023 р.

Керівник к. е. н., доцент

Надія ДЕХТЯР

Завдання прийнято до виконання
«01» 05. 2023 р.

_____ В'ячеслав ЧИЙПЕШ

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр
на тему:

Механізм банківського кредитування малого та середнього бізнесу
Чийпеш В'ячеслав Олександрович

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 45 сторінках, з яких список використаних джерел із 63 найменувань. Робота містить 6 таблиць, 12 рисунків, а також 3 додатків.

Актуальність дослідження полягає у важливості ефективної діяльності банківського сектору та доступності кредитування для малого та середнього бізнесу в умовах гострої динамічності господарського середовища.

Метою кваліфікаційної роботи є розкриття механізму банківського кредитування малих та середніх суб'єктів господарювання та його особливості в окремих галузях економіки й висвітлення основних проблем, які гальмують процес кредитування суб'єктів підприємництва та розробка рекомендацій щодо їхнього удосконалення.

Для досягнення поставленої мети роботи було використано ряд методів наукового дослідження, а саме: метод теоретичного, структурного аналізу, спостереження, узагальнення, порівняння, розрахунку та метод синтезу, кореляційно-регресійний аналіз.

Основний результат роботи: визначено сутність та роль банківського кредитування малого та середнього бізнесу, розкрито механізм банківського кредитування, проаналізовано ринок банківського кредитування бізнесу та здійснено оцінку його ефективності з урахуванням різних галузей та секторів економіки, проведено кореляційно-регресійний аналіз виданих кредитів суб'єктам малого та середнього на загальний обсяг активів банків України, обґрунтовано напрями покращення активізації банківського кредитування суб'єктів бізнесу.

Ключові слова: банківське кредитування, суб'єкти малого та середнього бізнесу, банківський сектор, державна фінансова підтримка, механізм банківського кредитування.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
1 Теоретичні засади банківського кредитування малого та середнього бізнесу	7
2 Механізм банківського кредитування малого та середнього підприємництва та його складові.....	14
3 Аналіз сучасного стану та динаміки розвитку ринку банківського кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу України за 2018 – 2022 роки.....	22
4 Оцінка ефективності банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні та шляхи її підвищення	38
Висновки	46
Список використаних джерел	50
Додаток А Визначення сутності поняття «банківське кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу	57
Додаток Б Методичні підходи до трактування сутності дефініції «малий та середній бізнес».....	59
Додаток В Механізм банківського кредитування.....	57

ВСТУП

На сьогоднішній день в складних умовах розвитку світового середовища особливості становища суб'єктів господарювання певною мірою залежать від ефективної діяльності банківського сектору. Очевидно, що саме від господарюючих суб'єктів залежить розвиток ринкової економіки багатьох держав. Таким чином, в сучасних умовах гострої динамічності внутрішнього та зовнішнього середовища, приплив капіталу на підприємства має стати надзвичайно важливим методом розвитку бізнесу. Зважаючи на це, постає актуальне питання щодо активізації банківського кредитування малого та середнього бізнесу й збільшення обсягів фінансування. Це постає одним із вирішальних факторів триумфального реформування національної економіки.

В сучасних реаліях розвитку економічного середовища, суб'єкти малого та середнього бізнесу відіграють провідну роль, оскільки без цієї галузі неможливо ефективно розвивати ринкову економіку. Таким чином стабільне функціонування господарюючих суб'єктів малого та середнього бізнесу дасть змогу забезпечити збільшення зайнятості та доходів населення, що в свою чергу сприятиме зростанню надходжень до державного бюджету, який в останні роки страждає від кризових потрясінь та економічної невизначеності.

Також, поживавлення процесів банківського кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу зумовлена тим фактором, що розвиток банківської системи взаємопов'язаний із станом економіки. Тобто, банківські установи зацікавлені в стабільній економіці, та поряд з цим стійкість розвитку підприємств істотно залежить від ступеня надійності банківської системи та її ефективного функціонування. Тому можна стверджувати, що основна стратегія банків в розвиненій ринковій економіці спрямована на отримання максимального прибутку при мінімальних ризиках, а кредитування малих та середніх підприємств можливе лише за наявності сприятливих економічних умов.

Метою кваліфікаційної роботи є розкриття механізму банківського кредитування малих та середніх суб'єктів господарювання та його особливості в окремих галузях економіки й висвітлення основних проблем, які гальмують процес кредитування суб'єктів підприємництва та розробка рекомендацій щодо їхнього удосконалення.

Для повного та всебічного розкриття визначеної мети кваліфікаційної роботи були сформульовані наступні завдання:

- дослідження сутності, ролі та впливу банківського кредитування на розвиток суб'єктів бізнесу;
- характеристика організації банківського кредитування;
- аналіз сучасного стану та динаміки розвитку банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні;
- обґрунтування методів удосконалення та підвищення ефективності банківського кредитування.

Об'єктом дослідження є загальна характеристика банківського кредитування малого та середнього підприємництва та економічні відносини, що склалися між банківськими установами та суб'єктами господарювання.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти механізму банківського кредитування суб'єктів бізнесу в окремих галузях та сферах економіки.

Щоб всебічно розкрити поставлені завдання ми використали такі методи дослідження, як: метод теоретичного дослідження, структурного аналізу, спостереження, узагальнення, порівняння, розрахунку та метод синтезу.

Інформаційною базою для написання кваліфікаційної роботи є статті вітчизняних та зарубіжних науковців щодо висвітлення тенденцій банківського кредитування малого та середнього бізнесу, річна звітність на офіційному сайті Національного банку, нормативно-правові акти, які регулюють діяльність банківських установ та наукові статті, періодичні видання й інші інтернет ресурси.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

На сьогоднішній день банківська діяльність загалом є передумовою ефективного економічного розвитку. Одним із пріоритетних місць, серед банківських операцій займає кредитна діяльність, оскільки в провідних країнах світу саме з кредитуванням пов'язана значна частина прибутку банку. Але кредитування також постає як одне із найризикованіших операцій банку. До того ж, сучасні економічні реалії та посилення глобалізаційних процесів тільки загострюють механізм управління кредитним ризиком банку.

Варто зазначити, що досвід багатьох різних країн світу показує доцільність ефективного банківського кредитування, оскільки чим більш активним є цей процес, тим швидше здійснюються ринкові перетворення. Таким чином, неможливо заперечити, що підвищення активності фінансової підтримки підприємств з боку банківських установ в Україні виступає одним із головних завдань для формування надійної та стійкої національної економіки.

Особливої уваги питання капіталовкладень в малі та середні суб'єкти бізнесу набуває в наш час, адже в умовах військового стану, з досить вагомою нестачею фінансових ресурсів та політичною нестабільністю можливості домогосподарств вкрай обмежені та як наслідок, це впливає на державний бюджет, в якому постійно спостерігається дефіцит грошових коштів.

В такому контексті дослідження великі очікування покладаються на банківський сектор та його допомогу домогосподарствам. Безумовно, мінливе макро-середовище в нашій країні досить погано вплинуло на банківське фінансування малих та середніх підприємницьких проектів, що відповідно призвело до погіршення кредитоспроможності бізнесу та різке зниження обсягу кредитного портфелю банків, і як наслідок, така ситуація спричинила дисбаланс на банківському ринку.

Саме такий розвиток подій показав, що кредитна підтримка малих та середніх суб'єктів бізнесу є вразливою в постійно змінних зовнішніх умовах та має недостатньо ефективний рівень захищеності від ризиків. Тому, враховуючи подвійну природу впливу банківського кредитування на економіку країни в цілому, виникає потреба в глибокому дослідженні практичних та теоретичних аспектів поняття «банківське кредитування» та визначення його ролі для суб'єктів малого та середнього бізнесу.

В сучасній науковій літературі наведено безліч трактувань до визначення сутності поняття банківського кредитування. Але, серед видатних зарубіжних та вітчизняних науковців, які зробили значний внесок у розкритті проблематики та визначенні поняття «банківське кредитування» варто відмітити С. Д. Смолінська, І. О. Самченкова, О. В. Дзюблик, А. В. Герасименко, І. В. Івенець, Г. Ю. Жолнерчик, О. Д. Вовчак та інші.

Також питанням кредитування малого та середнього бізнесу та його особливості в окремих галузях та сферах економіки бізнесу присвячені наукові праці таких зарубіжних науковців: С. Шмідт, А. Ган, А. Смітт, Й. Шумпетер, Р. Гранстоун, Б. Шуля та інші. Варто відмітити, що незважаючи на той факт, що питанню банківського фінансування бізнесу присвячено безліч наукових статей, на сьогоднішній день існує необхідність в подальшому вдосконаленні та дослідженні цього важливого аспекту банківської діяльності.

Визначення сутності поняття банківського кредитування наведено в таблиці А.1 (Додаток А) [1-13].

Проаналізувавши таблицю А.1 (додаток А) варто зазначити, що Я. І. Чайковський в своїх наукових працях навів найбільш ємке визначення банківського кредитування, що відображає його сутність та є узагальненим визначенням й об'єднує думку інших науковців. Таким чином науковець розглядає банківське кредитування як систему економічних відносин, яка пов'язана з рухом фінансових ресурсів між позичальником та кредитором в грошовій або товарній формі, основою якого є укладений кредитний договір, який в свою чергу базується на

принципах платності, строковості, забезпеченості, повернення та цільової спрямованості [3].

Отже, на основі цих трактувань, можна визначити, що банківське кредитування – це економічні відносини між банком та суб'єктом господарювання, що передбачають передачу тимчасово вільних грошових коштів позичальнику на засадах зворотності, платності, обґрунтованості цільового спрямування, забезпеченості та строковості. Тобто кредитна підтримка малого і середнього бізнесу постає першочерговим завданням для забезпечення розвитку конкурентоспроможності підприємств та виступає важелем для стрімкого розвитку ринкової економіки.

На сьогодні уряди багатьох розвинених країн світу створюють фундамент для ефективного розвитку малого та середнього бізнесу. Адже цей сектор економіки є універсальним, тобто саме малий та середній бізнес характеризується своєю адаптивністю на ринку та гнучким реагуванням на ринкові зміни. Внаслідок цього, феномен підприємництва виступає своєрідним індикатором економічного добробуту країни. Зважаючи на те, що малі та середні підприємства як інституційний сектор економіки є домінуючим за обсягами виробництва в Україні, варто дослідити сутність дефініції «малий та середній бізнес» (табл. Б.1, додаток Б) [14–23].

На основі підходів до трактування поняття «малий та середній бізнес» з погляду різних науковців, можна визначити їхню сутність, що малі та середні підприємства – це ринковий інститут, що охоплює підприємства з обмеженим обсягом ресурсів, які здійснюють свою діяльність задля отримання економічного вигоди у вигляді прибутку.

Як показує європейський досвід, малий та середній підприємницький сектор має ряд переваг над суб'єктами великого бізнесу. В першу чергу, суб'єкти господарювання з невеликим обсягом ресурсів дуже швидко адаптуються до нововведень на ринку, вони не вимагають значних капіталовкладень, при цьому їхні послуги та вироблена продукція нічим не поступається в якості великому бізнесу. До того ж, в більшості європейських країн налічується понад 20 мільйонів одиниць

суб'єктів малого бізнесу, які виробляються більше 50 % доданої вартості країн. Тому, одним із методів спрямування України в ЄС має стати збалансування інтересів держави та суб'єктів бізнесу та їхня підтримка [24].

Зважаючи на різноманітність економічного середовища в різних світових країнах, кожна держава визначає суб'єкти малого та середнього бізнесу за такими ключовими аспектами, як балансова вартість активів, чистий дохід від реалізації продукції та середня чисельність працівників. Це відбувається відповідно до особливостей структури ринку та цілей економічного розвитку кожної з країн.

Встановлення критеріїв для визначення суб'єктів малого бізнесу є важливим інструментом для класифікації підприємств та стимулювання розвитку цього сектору економіки. Правильне визначення меж малого бізнесу дозволяє забезпечити рівновагу між захистом малих підприємств від конкуренції великих корпорацій та створенням сприятливих умов для їхнього зростання. Наприклад, країни з більш розвинутою економікою та великими ринками можуть встановлювати більші обмеження для визнання суб'єктів малого бізнесу, оскільки малим підприємствам необхідно конкурувати з більшими гравцями на ринку.

Згідно із міжнародними стандартами фінансової звітності, які розроблені для малих та середніх підприємств та спираючись на наукову літературу, критерії віднесення суб'єктів господарювання до певної категорії дещо відрізняються в Україні та світі, тому представимо таблицю, яка допоможе зрозуміти, які параметри встановлюють різні країни світу щодо визначення малих підприємств (табл. 1.1).

Також важливо акцентувати увагу на те, що в контексті статистики МСП в ЄС та Україні помітна значна різниця у визначенні середніх підприємств. Оскільки Україна, в свою чергу, враховує різноманітні аспекти при визначенні середніх підприємств, зосереджуючись на чисельності співробітників та рівні доходів. Згідно з українськими стандартами, середнє підприємство вважається таким, що займає понад 250 співробітників, але має доходи нижче 50 млн євро (в гривневому еквіваленті). У той же час, в ЄС будь-яке підприємство з чисельністю працівників більше 250 вважається великою фірмою [26].

Таблиця 1.1 – Критерії визначення суб'єктів малого бізнесу в різних країнах [25]

Країна	Критерії визначення суб'єктів малого бізнесу		
	Балансова вартість активів	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Середня чисельність працівників, осіб
Україна	4 млн. євро	8 млн. євро	До 50
Бельгія	3,125 млн. євро	6,25 млн. євро	
Німеччина	3,4 млн. євро	6,9 млн. євро	
Італія	3,65 млн. євро	7,3 млн. євро	
Нідерланди	3,5 млн. євро	7,0 млн. євро	
Іспанія	2,4 млн. євро	4,7 млн. євро	
Англія	1,4 млн. фунтів стерлінгів	2,8 млн. фунтів стерлінгів	
Австралія	5 млн. долл.	10 млн. долл.	
Данія	20 млн. датський крон.	40 млн. датських крон.	
Франція	0,267 млн. євро	0,534 млн. євро	

Також важливо акцентувати увагу на те, що в контексті статистики МСП в ЄС та Україні помітна значна різниця у визначенні середніх підприємств. Оскільки Україна, в свою чергу, враховує різноманітні аспекти при визначенні середніх підприємств, зосереджуючись на чисельності співробітників та рівні доходів. Згідно з українськими стандартами, середнє підприємство вважається таким, що займає понад 250 співробітників, але має доходи нижче 50 млн євро (в гривневому еквіваленті). У той же час, в ЄС будь-яке підприємство з чисельністю працівників більше 250 вважається великою фірмою [26].

В сьогоденних реаліях багато міжнародних організацій мають високі очікування від політики, яка спрямована на підтримку та розвиток малого й середнього бізнесу. Це відбувається через те, що провідні гіганти світового ринку виростають саме з малих та середніх підприємств, які створюють нові стартапи та стрімко процвітають. Тому, тільки розвиток бізнесу призводить до позитивного розвитку економіки, а банківське кредитування бізнесу набуває особливого значення.

В законодавчій базі України та в положеннях Національного банку чітко регламентується діяльність банківських установ щодо кредитування та оцінки позичальників, зокрема й середнього та малого підприємництва. Тому, для

всебічного розкриття сутності банківського кредитування та основних аспектів щодо його особливостей в окремих галузях та сферах економіки, слід розглянути нормативно-організаційне забезпечення з позиції законодавства та вищих органів управління.

Відповідно до законодавства суб'єктом, який уповноважений застосовувати весь арсенал як економічних, так і адміністративних методів впливу на банківське кредитування малих та середніх підприємств є НБУ. Також відзначаємо, що сьогодні Національний банк здійснює нагляд та управління банківським кредитуванням у відповідності до Закону України «Про Національний банк України», в якому визначено основні засади кредитної політики та повноваження Національного банку [27].

Одним із основних законодавчих актів щодо кредитної політики банків є постанова НБУ № 351, яка визначає розмір кредитного ризику, що дозволяє банкам встановлювати адекватні резерви та капіталовкладення для покриття цього ризику. Також це положення регламентує вимоги до процедур кредитного ризик-менеджменту та внутрішнього контролю в банках, включаючи оцінку кредитоспроможності клієнтів й моніторинг кредитного портфелю, що сприяє підвищенню ефективності банківського кредитування [28].

Не менш важливою імплементацією регулятивних положень щодо банківського кредитування малого та середнього бізнесу є Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», в якому чітко визначені основні напрями фінансової підтримки господарюючих суб'єктів з обмеженими ресурсами, а саме надання гарантій для одержання грошових кредитних коштів та запровадження різноманітних державним програм кредитування [29].

Також варто зазначити, що регулювання банківського кредитування здійснюється в інших нормативно-правових актів, а саме в постановах Національного банку № 361 та № 162. До того ж, Незалежна Асоціація Банків України (НАБУ) в своїй стратегії розвитку банківського сектору виділяє

відновлення кредитування, а саме розширення можливостей фінансової підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу [30].

Більше того, наші європейські партнери також акцентують особливу увагу на фінансову підтримку бізнесу, оскільки завдяки динамічному розвитку малих та середніх компаній, держава стає більш конкурентоспроможною на міжнародній арені та підвищує інтелектуальність національної економіки. Саме тому, в Європейській хартії малих підприємств визначена необхідність поліпшувати відносини між банківським сектором та невеликими підприємствами шляхом створення відповідних умов доступу до банківського кредитування та венчурного капіталу [31].

Отже, розглянувши нормативно-правове забезпечення банківського кредитування можна зробити висновок, що в умовах сьогодення теоретичним аспектам управління та регулювання банківського фінансування малого та середнього підприємництва приділяється значна увага, але фінансові кризи та значні коливання в банківському секторі, спричинені пандемією та військовими діями, висвітлили наявні проблеми щодо кредитних відносин, які негативно впливають на підприємницький сектор.

2 МЕХАНІЗМ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЙОГО СКЛАДОВІ

В сучасних умовах дестабілізації економіки суб'єкти малого та підприємницького сектору за певної підтримки фінансових ресурсів спроможні доволі швидко та ефективно вирішити кризову ситуацію на ринку. Окрім цього, малі та середні домогосподарства створюють конкурентне середовище на ринку і як результат стимулюють економічне зростання. Але необхідною умовою для розвитку малого та середнього бізнесу є вільні грошові кошти, які потрібно спрямовувати в найбільш привабливі сфери бізнесу.

Також, варто зазначити дуже важливу особливість банківського кредитування, яке полягає в тому, що воно виступає фактором прискорення розвитку бізнесу. Тобто для підприємств, в умовах розширеного відтворення, банківське кредитування надає можливість здійснювати процес обігу фінансових ресурсів, що в свою чергу сприяє ефективному виробництву та збуту продукції. Тому, завдяки кредитуванню, відбувається більш швидке залучення фінансових ресурсів в бізнес та прискорюється відтворювальний процес [32].

В контексті сучасних економічних умов та нестабільності ринкового середовища надзвичайну важливість відіграють етапи та сам механізм банківського кредитування. Адже правильне кредитування має вирішальне значення для стимулювання підприємницької діяльності. В першу чергу потрібно приділити увагу ретельному аналізу кредитних потреб позичальника та відповідність кредитного продукту цим потребам. Індивідуальний підхід та врахування специфіки позичальника допомагають створити оптимальні умови для його фінансового здоров'я та успішного розвитку.

Також варто враховувати інші аспекти механізму кредитування, а саме оцінка кредитного ризику, який передбачає аналіз фінансово стійкості потенційного боржника та його платіжну дисципліну, контроль за використанням кредитних коштів та інші. Таким чином, враховуючи всю специфіку механізму банківського

кредитування можна з впевненістю стверджувати, що важливість цього кредитного процесу не може бути переоцінена. Виходячи з цього, для більш повного розкриття теоретичних аспектів механізму кредитного процесу, варто проаналізувати види та форми банківського кредитування суб'єктів малого та середнього сектору підприємництва, враховуючи його особливості в різних в окремих галузях та сферах економіки.

На сьогоднішній день залежно від потреб та розвитку суб'єктів малого і середнього бізнесу банками надаються різні види кредитів, зокрема це:

- мікрокредитування;
- овердрафт;
- комерційна іпотека;
- кредитування на придбання основних засобів;
- кредит «старт-ап»;
- інвестиційне кредитування;
- проектне кредитування;
- венчурне фінансування [33].

Так, мікрокредитування зосереджене на цільових групах підприємств, в яких позичальники це малі суб'єкти бізнесу. Зокрема, перевагами такого виду кредитування є можливість сформувати позитивну кредитну історію, що покращить відносини з банками у майбутньому.

Овердрафт є привабливим видом кредитування як для суб'єктів бізнесу, так і для самих банківських установ. Його користь малому та середньому бізнесу полягає в тому, що він дозволяє задовольнити короткострокову потребу в позичкових коштах, до того ж овердрафт є економічно вигідним та дешевим способом отримання кредитних коштів для підприємств. А його користь для банку закладається в збільшенні клієнтів та отриманню додаткових прибутків від надання в кредит вільних фінансових ресурсів.

Кредитування підприємств у вигляді комерційної іпотеки надається суб'єктам бізнесу на придбання об'єктів нерухомості. Її особливістю є довгостроковий термін фінансування, нижчі відсоткові ставки та присутність

страхування ризиків від втрати цієї ж нерухомості. Однак, недоліком такого виду кредитних відносин є високі вимоги банківських установи до позичальників [34].

Кредитування на придбання основних засобів надає можливість середньому та малому бізнесу придбати необхідні види техніки та обладнання на довгі терміни кредитування. Але сума кредитування обмежується платоспроможністю позичальника та розраховується по внутрішнім методикам банку. Також в деяких випадках, при кредитуванні на певні види обладнання в банках діють різні програми процентних ставок.

Інвестиційне кредитування надається банками за умови представлення розробленої виробничої програми та бізнес плану проекту та інших нормативних документів, що підтверджують цільове використання ресурсів. Варто зазначити, що перевагою інвестиційного кредитування є досить тривалі терміни кредитування. Втім, недоліки полягають в тому, що суб'єкти бізнесу повинні мати гарну фінансову та бухгалтерську звітність, в яких обґрунтовано генерування грошових потоків.

Останнім часом в світі спостерігається швидка тенденція розвитку інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів. Враховуючи нові потреби ринку, дедалі більшої актуальності набуває венчурне фінансування бізнесу. Варто зазначити, що таким видом кредитування займаються спеціалізовані, так звані венчурні банки, які створені саме для кредитування ризикованих проектів. У разі успішної реалізації таких проектів, венчурний банк має свою вигоду, а саме частину прибутку, яка визначена договором з позичальником.

У підсумку, такий вид банківської підтримки бізнесу з обмеженими ресурсами є гарним механізмом інноваційного розвитку, адже банківські установи виступають провайдерами вільних коштів на нові технологічні програми [35].

В сучасній науковій літературі механізм банківського кредитування описується як послідовність певних етапів. Проте, щоб краще зрозуміти процес банківського кредитування, потрібно розглянути основні етапи процесу, які можна спостерігати на рисунку 2.1.

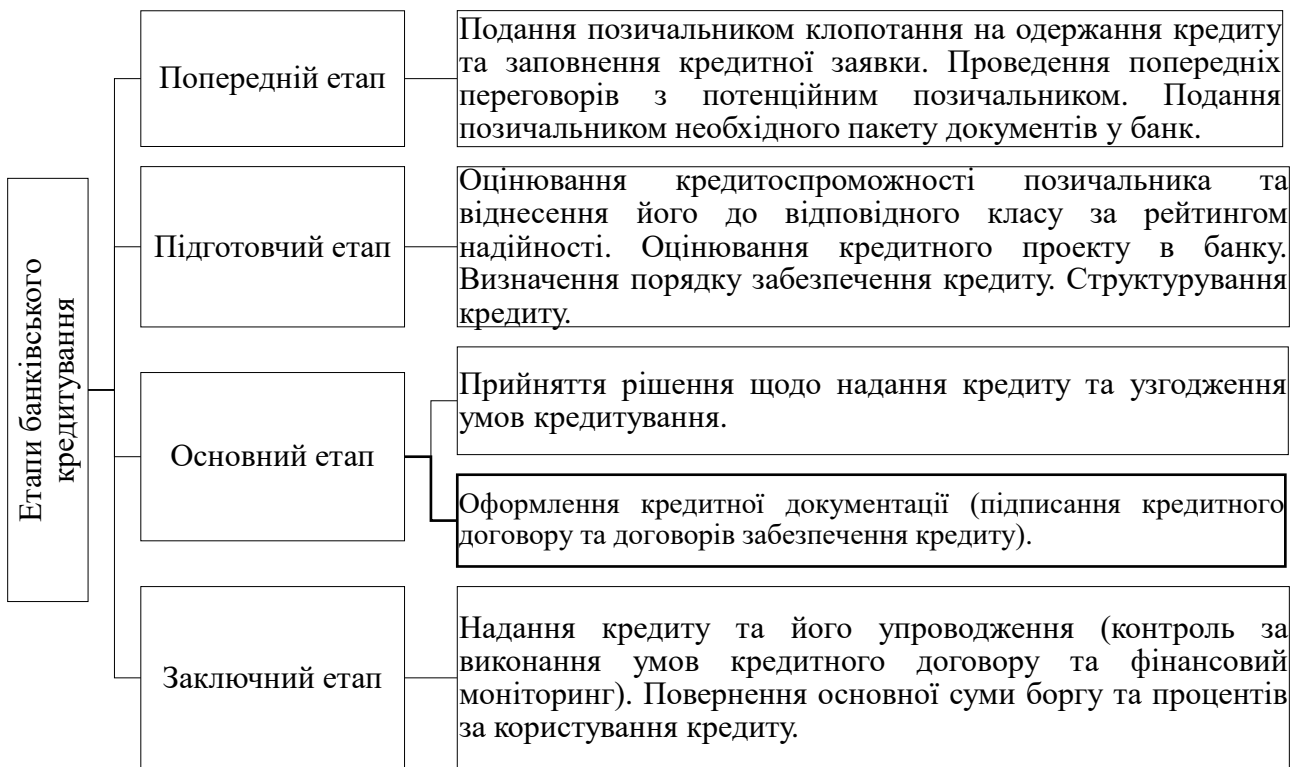

Рисунок 2.1 – Етапи процесу банківського кредитування [36]

Банківська практика в більшості випадків показує, що комерційні банки реалізують та розробляють власну кредитну політику та організовує кредитний процес у відповідності зі своїми можливостями та завданнями, але дотримуючись нормативно-організаційного забезпечення. Розглянувши етапи процесу банківського кредитування можна підсумувати, що кожен з наявних стадій спрямована на досягнення та вирішення певних цілей. Відповідно до цього, шляхом успішного виконання всіх етапів процесу банківського кредитування досягається основна мета кредитної діяльності банку – надійність та прибутковість [37].

Після розгляду етапів процесу банківського кредитування, можна звернутися до розуміння самого механізму цього процесу, який охоплює комплекс елементів, що співпрацюють між собою, для забезпечення надійної роботи банку. Отож, розглянемо рисунок, який ілюструє механізм банківського кредитування (рис. В.1, додаток В) [38].

Як можемо бачити з рисунку В.1 (додаток В), механізм банківського кредитування представляє собою комплексний процес, який включає в себе

взаємодію різних складових для забезпечення надійності та прибутковості банку при наданні кредитів своїм клієнтам. Цей механізм базується на встановленні і виконанні кредитної політики, проведенні кредитного процесу та укладанні кредитних угод.

Також варто відзначити, що основним регулятором механізму банківського кредитування є Національний банк України. Його роль полягає у встановленні нормативів, правил та стандартів, які комерційні банки повинні дотримуватися при наданні кредитів.

Окрім НБУ, на якого покладений економічний контроль та нагляд за ходом процесу кредитування, важливими елементами механізму кредитних відносин є суб'єкти та об'єкти, основні принципи кредитування, формування кредитних ресурсів та їх забезпечення, процес створення кредитних резервів та їх використання для компенсації можливих збитків від кредитної діяльності, а також та кредитні продукти.

За допомогою цих компонентів, кредитний механізм забезпечує ефективну роботу банківської системи та виконання функцій кредиту. Він дозволяє банкам ефективно оцінювати кредитоспроможність клієнтів, приймати рішення щодо надання кредитів, контролювати погашення зобов'язань та мінімізувати ризики, пов'язані з кредитуванням. Крім того, національні органи регулювання та нагляду, зокрема Національний банк України, забезпечує відповідну регуляторну рамку та контроль за діяльністю банків у сфері кредитування.

Одним із ключових елементів механізму банківського кредитування є забезпечення по кредиту, оскільки воно дає гарантію банку щодо повернення позичкових коштів. А якщо враховувати той фактор, що суб'єкти малого та середнього підприємництва досить часто не мають хорошого рівня власного капіталу, для них наявність забезпечення по кредиту є вирішальним фактором отримання фінансування.

На сьогоднішній день банківський сектор України використовує різні форми забезпечення, в основному це такі види, як: застава, гарантія, поручительство, переуступлення на користь банку вимог та рахунків до третьої особи, іпотека,

страхова угода. Кожна з цих форм має свої вимоги та умови, що регулюються законодавством та внутрішньою політикою банку. Також задля забезпечення максимального рівня безпеки та стабілізації при наданні позик, банківські установи висувають певні вимоги щодо будь-якої форми забезпечення, більш детально можна розглянути на рисунку 2.2.

Рисунок 2.2 – Основні вимоги до форм забезпечення банківських кредитів [39]

Безумовно, як показує практика в більшості випадків забезпечені кредити становлять більшу частку в кредитному портфелі банку, втім до перевірених позичальників та при високому рівні довіри, банківські установи можуть надати бланковий кредит. Проте суб'єктам малого та середнього бізнесу набагато важче отримати таке кредитування, ніж великому корпоративному сектору. Також без заставні кредити надаються на невелику суму, індивідуально встановлену в кожній банківській установі.

Ефективне та правильне функціонування механізму кредитних відносин між банком та суб'єктами бізнесу залежить від гарної роботи кредитного департаменту банку, на який покладено основні завдання щодо дослідження кон'юнктури фінансово-кредитного ринку, забезпечення повернення кредитних коштів та інші. Така організаційна структура кредитного підрозділу банку має свої особливості в

кожній конкретній банківській установі, залежно від цільової аудиторії, розмірами чи можливостями банку.

Якщо в процесі кредитних відносин позичальник недотримується умов кредитного договору, банк як правило, застосовує певні штрафні санкції або навіть достроково розриває договір та вимагає погашення суми боргу. Основними санкціями з боку кредитора можуть бути такі, як: пеня за кожний день прострочення, одноразовий штраф за прострочення в перший день його виникнення, збільшення відсоткової ставки, починаючи з 1-3 дня та внесення ненадійного позичальника в чорний список. Внаслідок такого розвитку подій, позичальник автоматично попадає в список з поганою кредитною історією всіх банків, оскільки інформація про нього надходить в бюро кредитних історій [39].

Таким чином, аби уникнути безнадійних позичальників, постановою Національного банку № 368 затверджено вимоги щодо кредитування банками позичальників, зокрема й суб'єктів бізнесу. Перш за все, банківським установам забороняється видавати кредит будь-якій особі для:

- погашення цією особою будь-яких зобов'язань перед пов'язаною з банком особою;
- придбання активів пов'язаної з банком особи, за винятком продукції, що виробляється цією особою;
- придбання цінних паперів, розміщених чи підписаних пов'язаною з банком особою або права на які має пов'язана з банком особа;
- покриття збитків, що виникли в результаті господарської діяльності позичальника;
- формування та збільшення статутного фонду клієнта;
- внесення клієнтом платежів у бюджет та позабюджетні фонди;
- погашення попередньо отриманих позик [41].

Враховуючи всю складність механізму банківського кредитування та вимоги законодавства, суб'єктам малого та середнього підприємництва важко отримати фінансування та підтримку. Але, надаючи кредити саме цьому сектору економіки, банківські установи мають значні переваги, що можна пояснити наступними

чинниками. Перш за все, розширюється клієнтська база банку, адже малі та середні компанії дуже сильно пов'язані з великим корпоративним сектором. Також, банки мають можливість диференціювати ризики кредитування, уникнувши надмірної концентрації кредитного ризику на одного великого позичальника. Крім того, варто зазначити, що процентні ставки, запропоновані банками для малого та середнього бізнесу, є досить високими, тому банки мають змогу ефективно розміщувати свої активи й отримувати гарну дохідність.

Отже, організація кредитних відносин потребує постійного вдосконалення, а особливу увагу слід приділити кредитній політиці банку. Також, для того, щоб прискорити процеси формування надійного бізнес середовища, банкам потрібно розробити простіші та привабливіші механізми кредитування та спиратися на світовий досвід, використовуючи нові технології та інновації.

3 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ РИНКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ ЗА 2018–2022 РОКИ

На сьогодні сектор малого та середнього бізнесу є потужним виробничим сектором більшості розвинених країн світу, який забезпечує формування надійного бізнес середовища, до того ж, він забезпечує споживчий ринок товарами та послугами, наповнює бюджети різних рівнів та відіграє неабияку роль в процесі становлення середнього класу суспільства.

Проте, в той же час, в сучасних реаліях трансформаційних процесів спостерігається тенденція зниження дієздатності малого та середнього бізнесу. Це пояснюється податковим тиском, наявністю різного роду адміністративних бар'єрів та обмеженості фінансово-кредитних ресурсів. Варто зазначити, що активізація підприємницького сектору у високорозвинених країнах відбувається за допомогою фінансово-кредитної підтримки з боку держави та важелів державної економічної політики.

З огляду на те, що в сучасних умовах малі та середні підприємства є важливим гравцем на ринку та мають значний внесок у розвиток економіки країни, динаміка їх розвитку стає предметом все більшого інтересу для різних вчених науковців. При цьому, на сьогоднішній день, дослідження динаміки суб'єктів малого та середнього бізнесу в контексті банківського кредитування має велике значення для розуміння тенденцій на ринку та можливостей їх фінансового забезпечення.

Безумовно, ситуація на зовнішньому та внутрішньому світових ринках останніми роками досить нестабільна, кризові явища, зокрема політична нестабільність, пандемія COVID-19, через яку бізнес зазнав великих збитків, недосконале законодавство та інші фактори стають наслідком скорочення значної кількості суб'єктів господарювання. Однак, за правильного підходу та використання необхідних інструментів, а саме банківського кредитування, можна забезпечити високу конкурентоспроможність цього сектору та збільшення його

внеску у розвиток економіки країни в цілому. Тому, актуальним є питання оцінки тенденцій та динаміки кількості суб'єктів малого та середнього бізнесу в Україні за останні роки (рис. 3.1).

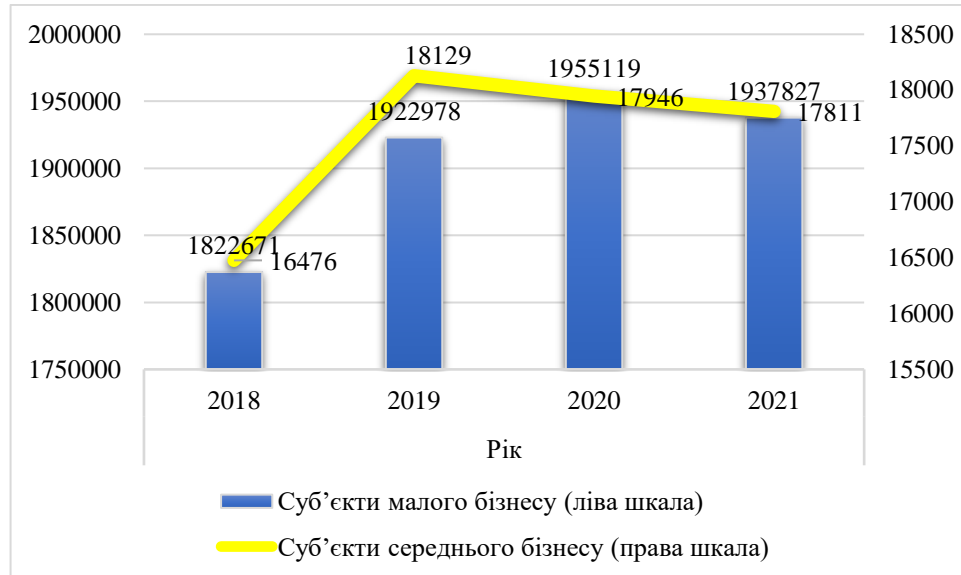

Рисунок 3.1 – Динаміка кількості суб'єктів малого та середнього бізнесу в Україні за 2018–2021 рр., одиниць [42]

Аналізуючи тенденцію кількості суб'єктів малого та середнього бізнесу в Україні протягом 2018–2021 рр. зазначаємо, що в 2018 р. налічувалося 1882671 суб'єкт малого бізнесу й протягом наступного періоду їх кількість поступово зростала до 1955119 в 2020 р., потім знову відбулося зниження до 1937827 в 2021 році. В цілому, загальна тенденція була позитивною з невеликими коливаннями.

Щодо суб'єктів середнього бізнесу, їхня кількість також показує нестійку тенденцію до змін протягом періоду, що аналізується. Так, з 16476 одиниць у 2018 р. їх кількість зросла до 18129 в 2019 р., але на 183 од. знизилася в 2020 р., і у 2021 р. становила 17811. Така нерівномірна тенденція пояснюється певними факторами, які впливали на становище бізнесу, насамперед, багато компаній в 2019–2020 рр. зазнали серйозних фінансових втрат, через пандемію, що змусило їх зменшити свою діяльність або закрити її повністю.

Однак попит на малі та середні підприємства, впровадження нових технологій, цифровізація та фінансова підтримка уряду знизили бар'єри та ризики для бізнес сектору й стимулювала заснуванню нових суб'єктів підприємництва.

Але, на сьогодні, в Україні розраховувати на державну підтримку суб'єктів бізнесу досить складно. Таким чином, особливо значущим стає пошук альтернативних джерел фінансового забезпечення для діяльності господарюючих суб'єктів, власні ресурси яких, зазвичай, доволі обмежені. В першу чергу, важливим економічним інструментом активізації бізнесу має стати банківська система. Оскільки банківські установи досить гарно маневрують та створюють потужні грошові потоки, що дає їм змогу забезпечити мобільні потреби бізнесу у кредитах, які виступають джерелом економічного потенціалу.

Однак, специфікою фінансово-кредитних ресурсів для МСП є те, що вони дорогі та короткотермінові. Окрім того кредитна підтримка малого бізнесу є низькорентабельним та дуже ризиковим видом послуг для банку. Значною проблемою є недостатньо сформовані кредитні зв'язки між банками та підприємствами малого та середнього бізнесу.

Проведемо аналіз кредитування банками сектору малого та середнього підприємництва в Україні та оцінимо фактори, що обмежують подальший розвиток цього сектору (табл. 3.1) [43].

Таблиця 3.1 – Кредити, надані депозитними корпораціями суб'єктам малого та середнього бізнесу за строками погашення за 2018-2022 рр., млн. грн [44]

Рік	Суб'єкти малого підприємництва				Суб'єкти середнього підприємництва			
	Усього	У тому числі			Усього	У тому числі		
		До 1 року	Від 1 до 5 років	Більше 5 років		До 1 року	Від 1 до 5 років	Більше 5 років
2018	94 485	39 345	30 189	24 951	212 490	102 686	67 781	42 023
2019	73 807	27 423	27 169	19 215	184 783	79 146	64 157	41 481
2020	70 135	24 901	24 929	20 305	213 960	110 498	65 100	38 362
2021	86 517	36 027	34 710	15 780	213 231	125 381	57 301	30 549
2022	81 767	32 022	34 123	15 621	208 200	118 811	56 287	33 102

Аналізуючи вищенаведені дані, зазначаємо, що спостерігаються нерівномірні тенденції обсягу наданих кредитів банками протягом 2018-2022 років. Так, наприклад, в 2018 році обсяг наданих кредитів суб'єктам малого підприємництва

складав 94 485 млн. грн., що більш ніж в два рази менше, ніж обсяг банківського кредитування середнього бізнесу. Також відмічаємо, що в 2018 р. переважала частка короткострокових кредитів. Однак протягом наступного року ситуація змінюється й фінансова підтримка бізнесу банками знижується, оскільки обсяг кредитних ресурсів у 2019 р. скоротився, а довгострокові кредити для підприємств малого бізнесу сягають найменшого значення.

Також зазначаємо, що на кінець 2022 р. обсяг наданих кредитів господарюючим суб'єктам середнього бізнесу складав 208 200 млн грн., що більш ніж в 2,5 рази перевищує обсяг кредитування малого бізнесу. Перш за все, така ситуація пояснюється зростанням інфляції, коливанням курсу національної валюти та зниженням ВВП, в результаті чого виникла невизначеність для банків, які показали не готовність кредитувати бізнес, щоб не наражатися на ризик неповернення коштів.

Слід звернути увагу на те, що за весь аналізований період спостерігається низький рівень довгострокового банківського кредитування. Така ситуація пояснюється тим, що банківські установи, надаючи довгостроковий кредит, несуть більший ризик, ніж підприємства. Окрім цього, протягом аналізованого періоду спостерігається значна частка обсягу короткострокового кредитування, тобто можна сказати, що короткострокове банківське кредитування було привабливіше, оскільки такі кредити мають меншу відсоткову ставку та в більшості випадків використовуються суб'єктами бізнесу для поповнення обігових коштів.

Отже, проаналізувавши обсяги банківського кредитування суб'єктів малого та середнього підприємництва можна зробити висновок, що загалом спостерігається позитивна ситуація, але обсяг фінансово-кредитної підтримки бізнесу потребує покращення, особливу увагу слід приділити довгостроковому кредитуванню, насамперед через те, що цей вид залучення фінансових ресурсів є одним з основних важелів розвитку економіки та її індикатором, який показує надійність банківського сектору.

В сучасних умовах високо інтегрованого економічного середовища, банківське кредитування в іноземній валюті виступає важливим елементом

міжнародного використання валют. До того ж, таке кредитування є поширеною практикою в східноєвропейських країнах. Перш за все, це пояснюється тим фактором, що основною перевагою є тісні зв'язки з Євросоюзом. Окрім цього, в більшості країн в банківській системі переважають частки кредитних організацій з іноземним капіталом, які отримують фінансово-кредитні ресурси від материнських банків та мають доступ на міжнародні ринки. Для банківських установ така ситуація дає змогу покращити ліквідність та забезпечити вимоги щодо достатності капіталу. Тому, актуальним питанням постає аналіз кредитів, які надані банками суб'єктам бізнесу в національній та іноземній валюті (рис. 3.2).

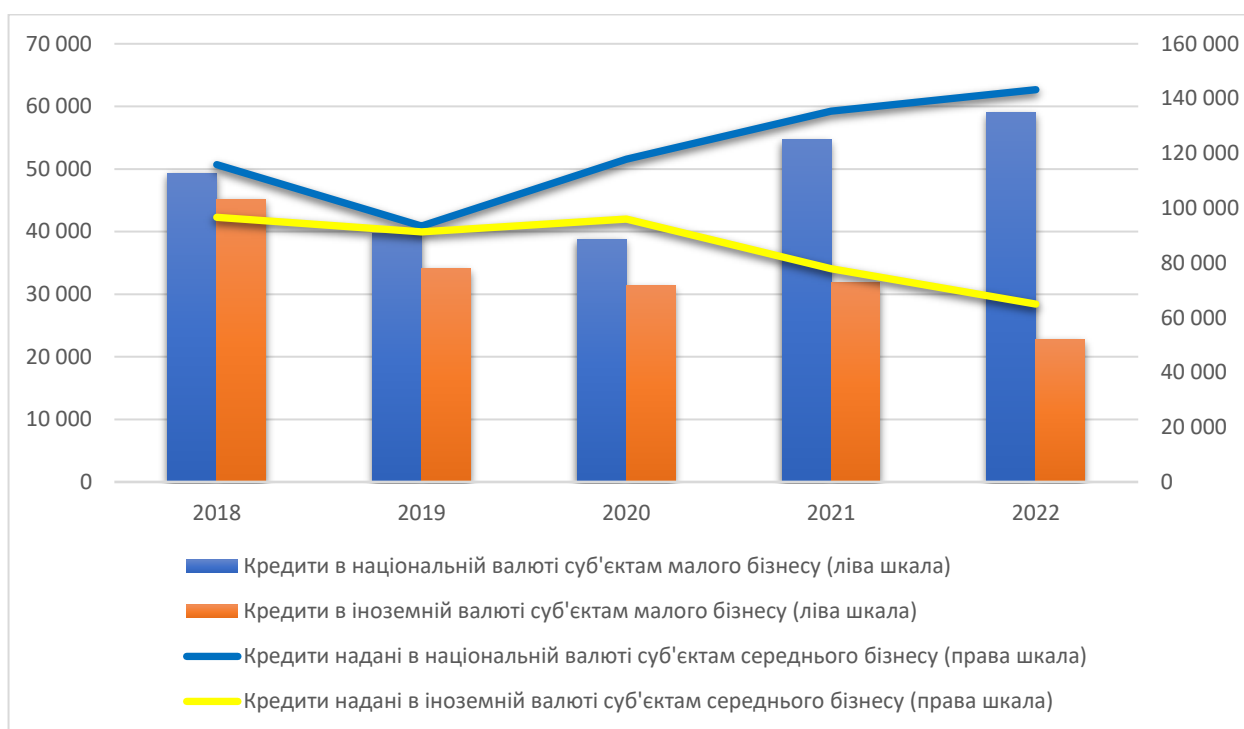

Рисунок 3.2 – Кредити надані депозитними корпораціями суб'єктам малого та середнього бізнесу за видами валют за 2018–2022 рр., млн. грн [44]

Аналізуючи динаміку банківського кредитування малого та середнього бізнесу в розрізі валют (рис. 3.2) зазначаємо, що за період 2018-2022 рр. переважає частка кредитів в національній валюті. Так, найбільшого обсягу фінансово-кредитного забезпечення в національній валюті суб'єкти малого бізнесу отримали в 2022 р. на суму 59007 млн. грн., що є позитивним показником для бізнесу.

Переважання частки кредитів в національній валюті пояснюється нестабільним курсом національної валюти та зростанням вартості іноземної валюти, що в свою чергу спричинило значний рівень валютного ризику для бізнесу.

Стосовно господарюючих суб'єктів середнього бізнесу, відмічаємо, що вони також в 2022 р. отримали найбільший обсяг кредитування в національній валюті. Також зазначаємо, що найменшого обсягу банківського кредитування малий та середній бізнес отримав в 2019-2020 рр., що пояснюється безпрецедентною економічною невизначеністю не тільки на українському фінансовому ринку, а й на світовому.

Окрім цього, за весь аналізований період спостерігається тенденція до зменшення обсягів банківського кредитування в іноземній валюті, що є наслідком зміни в регуляторному середовищі, тобто український уряд та НБУ здійснювали політику стимулювання кредитування в національній валюті.

До того ж, під впливом фінансової кризи та значних коливань курсу гривні, багато підприємств малого та середнього бізнесу зазнали труднощів через зростання вартості зобов'язань у валюті. Тому, для уникнення цього ризику, більшість господарюючих суб'єктів віддають перевагу кредитам в національній валюті.

Також суттєвим важелем розвитку банківського кредитування бізнесу є відсоткові ставки як в національній, так і в іноземній валюті. Тому слід провести аналіз та з'ясувати стан відсоткової політики банків (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Процентні ставки депозитних корпорацій за новими кредитами суб'єктам малого та середнього бізнесу за 2018-2022 рр., % [44]

Рік	Суб'єкти малого підприємництва		Суб'єкти середнього підприємництва	
	Національна валюта	Іноземна валюти	Національна валюти	Іноземна валюта
2018	19,5	7,2	18,2	7,5
2019	20,0	6,8	19,0	7,1
2020	16,6	6,9	13,7	5,7
2021	13,9	6,0	11,3	5,3
2022	19,3	6,2	19,3	6,5

Аналізуючи відсоткову ставку за кредитами протягом 2018-2022 рр. зазначаємо, що в 2018 році спостерігалися досить високі ставки, що пояснюється

досить складною макроекономічною ситуацією. Також варто зазначити, що в розвинених країнах відсоткові ставки за кредитними продуктами малому та середньому бізнесу істотно нижчі. До того ж, існує багато державних програм з підтримки кредитування бізнесу, які дозволяють отримати фінансування за пільговими відсотковими ставками.

Але протягом наступних років ситуація змінюється та на кінець 2021 року відсоткові ставки за кредитами в іноземній та національній валютах є найменшими. Так наприклад, для суб'єктів середнього бізнесу вартість кредитних ресурсів складала 11,3 % в національній та 5,3 % в іноземній валюті.

Однак, для суб'єктів малого підприємництва відсоткова ставка була дещо вищою й складала 13,9 % в національній та 6 % в іноземній валюті. Така ситуація є свідченням того, що малий бізнес в порівнянні з середній є більш ризикованим, до того ж, банкам важко оцінити реальний фінансовий стан позичальників. Втім, незважаючи на це, банківські установи останнім часом досить активно кредитують малий бізнес, оскільки це дає їм можливість розширити свій кредитний портфель.

Зважаючи на постійний розвиток глобальної економіки та значну роль, яку відіграють малий та середній бізнес, аналіз топ-галузей, в яких вони найбільше працюють, та їх зв'язок із банківським кредитуванням є дуже актуальним завданням, оскільки це може допомогти виокремити перспективні напрямки для малого та середнього бізнесу, де можна очікувати збільшення попиту на кредити. Крім того, залежно від галузі, може бути різна потреба в фінансуванні та їх умовах, що також потребує значної уваги. Тому, розглянемо основні галузі економіки, в яких працює найбільше підприємств з обмеженими ресурсами, щоб визначити перспективні напрямки для малого та середнього бізнесу та оцінити, які з них можуть потребувати більшого кредитування (рис. 3.3).

Аналізуючи дані про кількість суб'єктів середнього бізнесу за видами економічної діяльності в Україні у 2021 році ми бачимо що найбільш популярними галузями є сільське господарство, промисловість, будівництва, оптова та роздрібна торгівля й транспорт. Відповідно до цього, зазначаємо, що найбільш популярною сферою економіки серед суб'єктів середнього бізнесу є промисловість, в якому

працює 4925 підприємств. В першу чергу, промисловий сектор є основою економічного розвитку і стабільності. А банківські кредити можуть допомогти підприємствам з модернізацією виробничих потужностей, закупівлі обладнання та забезпечення збільшення виробництва.

Рисунок 3.3 – Топ 5 галузей економіки за кількістю суб'єктів середнього бізнесу в Україні в 2021 році [45]

Не менш популярними галузями економіки, в яких зареєстровано вагому частку середніх підприємств складають сільське господарство, будівництво та оптова й роздрібна торгівля. Ці галузі є важливою складовою української економіки, особливо з урахуванням аграрного потенціалу країни. Тому банківські кредити можуть сприяти їх розвитку, забезпечуючи фінансування для придбання сільськогосподарської техніки, вдосконалення інфраструктури та закупівлі насіння чи добрив.

Також необхідно розглянути популярні галузі економіки, в яких працюють суб'єкти середнього підприємництва (рис. 3.4).

Аналізуючи вищенаведені дані можна зробити висновок, що найбільшу частку в структурі галузей економіки серед середніх підприємств становить оптова та роздрібна торгівля, а саме 55 %, це пов'язано з тим, що торгівля є однією з

найбільш доступних та широко поширених галузей бізнесу, яка працює на ринку протягом багатьох років.

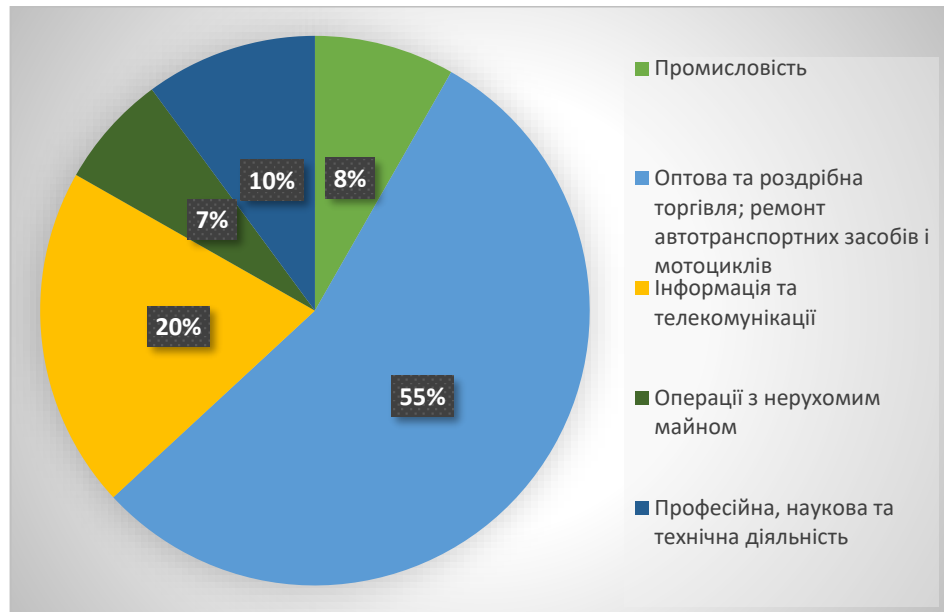

Рисунок 3.4 – Топ 5 галузей економіки за кількістю суб’єктів малого бізнесу в Україні в 2021 році [45]

Також можна підкреслити важливість галузі інформаційних комунікацій та технологій, де працює значна кількість малих підприємств. Ця галузь знаходиться в стані постійного розвитку та змін, тому її потенціал для росту та розвитку є великим.

Проте, варто зазначити, що кожна галузь має свої особливості та специфічні, які вимагають ретельного вибору кредитних продуктів. Тому постає необхідність в оцінці основних кредитних продуктів серед провідних банків для українського бізнес сектору (табл. 3.3).

Аналіз програм кредитування для суб’єктів малого та середнього бізнесу в українських банках станом на січень 2023 року вказує на наявність різноманітних пропозицій для підтримки фінансових потреб бізнесу. Оскільки кожна банківська установа має свої власні умови та вимоги, підбір відповідного кредитного продукту має бути здійснений з урахуванням потреб та можливостей підприємця. Так, якщо підприємство займається у сфері виробництва та промисловості, варто звернути

увагу на кредитні програми, які пропонують більш довгі терміни кредитування та великі суми кредиту, що дозволить здійснити капітальні вкладення у виробництво. Досить гарним варіантом такі кредитних відносин є продукти від Укрсиббанку та мобільного банку ТАС24 Бізнес, які зацікавлені в довготривалому співпрацюванні.

Таблиця 3.3 – Програми кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу в українській банках, станом на січень 2023 року [46]

Банк	Відсоткова ставка за кредитом	Додаткова комісія	Максимальна сума кредиту	Термін кредитування	Застава по кредиту
Приватбанк	від 18,25 річних у грн.	0,25 % + 0,5 % від суми кредиту	Від 50 000 тис. грн. до 1 млн. грн.	До 12 місяців	Нерухомість, транспорт, обладнання
Сенс Банк	від 30,5 % до 42,9 % у грн.	0,9 % від суми кредиту	До 100 млн. грн.	До 36 місяців	Нерухомість, транспорт, обладнання
ОТР	від 10% до 16% річних у USD	Визначається індивідуально	Від 1 млн. грн. до 15 млн. грн.	До 36 місяців	Нерухомість, транспорт, обладнання
ТАС24 Бізнес	від 27,18%–35,38% у гривні	–	200 000 грн – 5 млн грн	До 10 років	Нерухомість чи транспорт
Ощадбанк	від 25,2%–43,2% річних	Від 0,25 %	Визначається індивідуально	До 36 місяців	Нерухоме та рухоме майно, майнові права, порука
Кредобанк	Від 18,9% річних у гривні	–	до 420% від середньомісячного доходу	До 24 місяців	Ліквідне рухоме чи нерухоме майно
Укрсиббанк	від 23% річних у гривні	1 % від суми кредиту	Визначається індивідуально	До 10 років	Ліквідне майно, майнові права, порука

Досить вагома частка підприємств середнього бізнесу займається у сфері сільського господарства, тож для них гарним варіантом можуть стати кредитні продукти Приватбанку, Сенс Банку, та ОТР банку, адже вони пропонують високу суму кредиту, яка може покрити потреби на придбання та покращення необхідного обладнання для розвитку аграрного сектору.

Якщо підприємства діють у сфері торгівлі або надання послуг, то краще надати перевагу кредитним програмам банків, які пропонують відсоткові ставки за кредитом в гривні, оскільки при цьому не буде потреби переводити кошти з гривні на іншу валюту, що може призвести до додаткових витрат на конвертацію валют.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що український ринок кредитування малого та середнього підприємництва є різноманітним з пропозиціями провідних банків, що створює можливості для підприємців в різних галузях економіки. Тому, незважаючи на кризові умови, викликані війною та недосконалу практику кредитних відносин в останні роки, малий та середній корпоративний сектор все ще мають можливість знайти оптимальний фінансовий інструмент для вирішення та забезпечення своїх потреб.

Також важливо відзначити той аспект, що на кінець 2019 та на початок 2020 року у зв'язку з карантинними обмеженнями бізнес зіткнувся з великими проблемами. Спостерігалось помітне зниження продажів, важкість у пошуку нової робочої сили, падіння попиту на зовнішніх ринках та погіршення умов отримання фінансових ресурсів. Всі ці негативні аспекти викликали необхідність створення інструментів державної підтримки, які могли б оживити бізнес. Одним із таких інструментів стала державна програма «Доступні кредити 5-7-9 %», яка мала на меті створити сприятливі умови для кредитування саме малих та середніх підприємств.

Ця програма державної підтримки є гарним механізмом здешевлення кредитних ресурсів для підприємств. Спочатку ця програма була розроблена для інвестиційних кредитів, включаючи розвиток нових стартапів. Однак, внаслідок пандемії коронавірусу та введення карантинних заходів, Кабінет Міністрів України запровадив суттєві зміни до умов програми і розширив перелік цілей використання кредитних коштів. А основними перевагами такої підтримки є тривалий термін кредитування, досить низькі відсоткові ставки, прості та зрозумілі вимоги до позичальників та можливість отримати кредитні кошти новоствореним суб'єктам бізнесу.

Варто зазначити, що запровадження програми «Доступні кредити 5-7-9%» мало позитивний ефект на оздоровлення бізнес середовища в країні, відновлення споживчого та інвестиційного попиту, а також зростання обсягів кредитування, оскільки провідні банківські установи в нашій країні активно почали сприяти розвитку підприємств у складний період пандемії. Однак, з початком

повномасштабної війни банківський та підприємницький сектори значно знизили свою ділову активність, що майже не стало наслідком колапсу в економічному середовищі, проте значний запас ресурсної бази держави й підтримка західних партнерів дозволили забезпечити незначне збільшення обсягів кредитування підприємницького сектору.

Підтвердженням цього є показники кількості укладених кредитних договорів та загальною сумою виданих кредитів серед головних банківських установ на фінансовому ринку України на початку 2023 року (рис. 3.5).

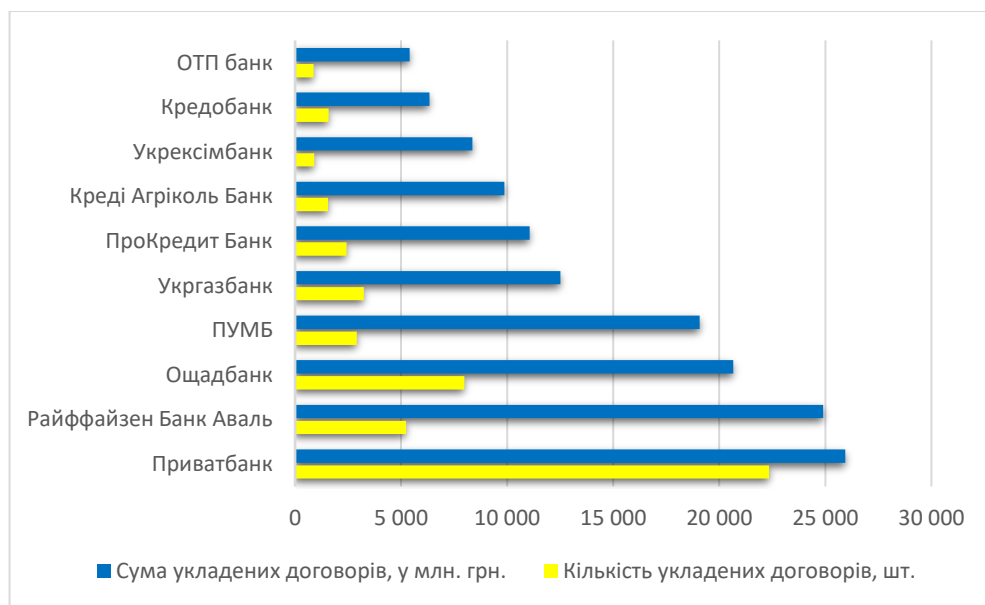

Рисунок 3.5 – Топ 10 банків за кількістю та сумою укладених договорів державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %» станом на 2023 рік [47]

Аналізуючи дану таблицю можна зробити висновок, що лідером за кількістю укладених договорів та їх обсягом є Приватбанк, а саме 22 353 кредитних угод на 25 943 млн. грн. Райффайзен Банк Аваль та Ощадбанк також мають значну кількість укладених договорів і велику загальну суму, відображаючи їхню активну участь у цій програмі. Також варто зазначити, що така активність укладених договорів та їх обсягом є свідченням виходу малого та середнього підприємництва із тіньового сектору, адже отримуючи доступні фінансово-кредитні ресурси суб'єкти бізнесу

мають набагато більше можливостей, щоб отримати бажаний економічний ефект від своєї діяльності.

До того ж, банківські установи зацікавлені в кредитуванні невеликих за обсягом підприємств, оскільки це їм забезпечує вигоду від формування великого портфеля, складеного з невеликих кредитів для підприємств. Тобто портфель, який складається з кредитів малому а середньому бізнесу характеризується низькими та контрольованими ризиками, у порівнянні з декількома великими кредитами, які можуть мати вищі ризики. Тому такий спосіб кредитування корпоративного сектору має стати одним із напрямів розвитку інвестиційної активності та підвищення рентабельності активних операцій банківського сектору.

Варто зазначити, що в основу Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» лягла модель реалізації Програми НУФ з підтримки інвестицій МСП, що фінансується в рамках позики Уряду Німеччини через KfW та інструменту хеджування від ЄС, в комбінації з механізмом компенсації процентних ставок від місцевих органів влади, а також механізмом ескроу-рахунків, який був запозичений з іншої програми Фонду з підтримки МСП на сході України.

Зазначаємо, що такий механізм кредитної підтримки зосереджений на фінансуванні суб'єктів бізнесу, які працюють в найбільш потужних секторах економіки України, більш детально можна розглянути на рисунку 3.6.

Аналізуючи кредитні договори МСП за видами економічної діяльності за програмою «Доступні кредити» видно, що сільське господарство має найбільший обсяг отриманих кредитів, а саме 44% від загальної кількості укладених договорів. Друге місце займає галузь торгівля з часткою договорів 27 %, тоді як промисловість, послуги, будівництво та інші галузі становлять відповідно 17%, 8%, 3% і 2%.

Виходячи з вищенаведених даних можна зробити висновок, що державна програма кредитування спрямована на підтримку і розвиток різних галузей економіки, зокрема на підтримку сільського господарства, торгівлі та промисловості. Великий обсяг кредитів у сільському господарстві пов'язаний з необхідністю фінансування сільськогосподарських операцій та розвитку аграрного сектору. Торгівля також отримала значну підтримку, адже на ринку роздрібного

бізнесу, торгівельні підприємства займають вагому частку і потребують фінансово – кредитних ресурсів для розширення своєї діяльності.

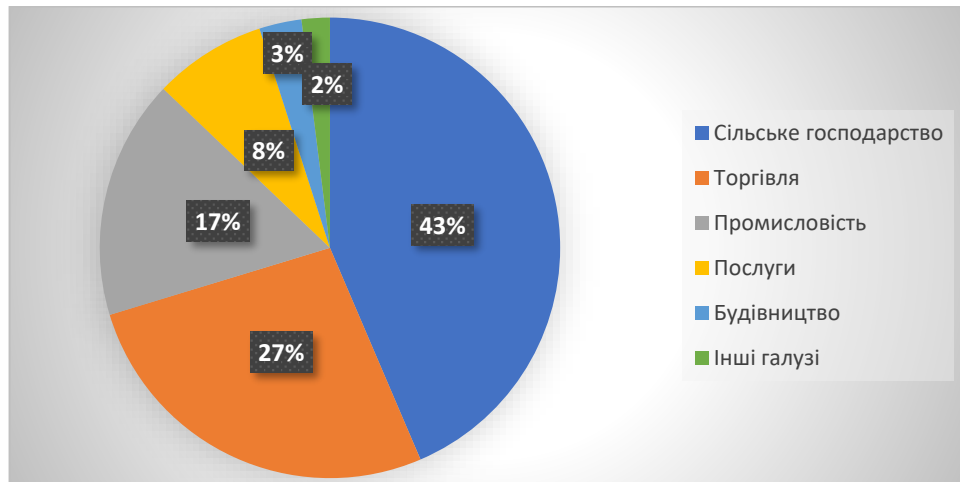

Рисунок 3.6 – Кредитні договори з суб'єктами малого та середнього бізнесу державної програми «Доступні кредити 5-7-9» за видами економічної діяльності, у % станом на 2022 рік [48]

Завдяки цій підтримці з боку держави, господарюючі суб'єкти змогли підтримувати свою діяльність та покращити свої показники фінансового стану в кризовий період. Зазначаємо, що найбільшого обсягу кредитів отримав саме малий бізнес, який стимулює інноваційні процеси та забезпечує розвиток різних галузей економіки. Частка сегментів бізнесу в загальному кредитному портфелі за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9» зображено на рисунку 3.7.

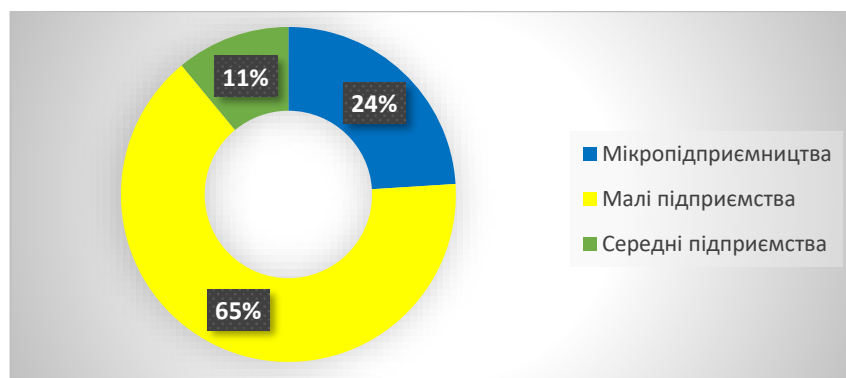

Рисунок 3.7 – Частка сегментів підприємництва у загальному кредитному портфелі за програмою «Доступні кредити 5-7-9», у % [48]

Також варто зазначити, що програма державної підтримки бізнесу в основному зосереджена на кредитування арго-підприємств, оскільки станом на 2022 рік обсяг кредитів сільськогосподарському сектору підприємництва склав 19653,81 млн. грн., що значно більше, ніж обсяг кредитування інших компонентів (рис. 3.8).

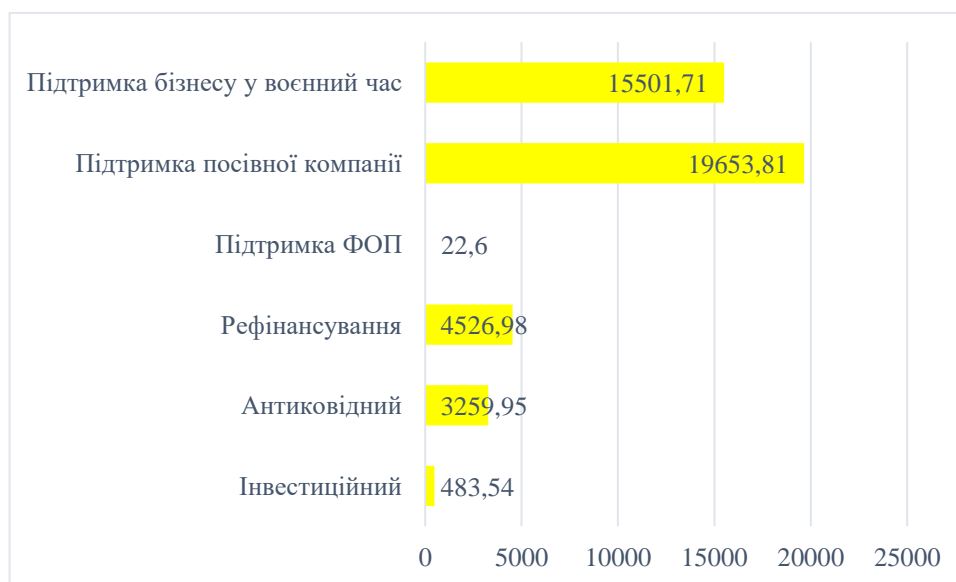

Рисунок 3.8 – Підписані кредитні договори за компонентами програми «Доступні кредити 5-7-9», у млн. грн. станом на 2022 рік [48]

Окрім цього, варто зауважити, що після введення воєнного стану в Україні, програма стала єдиним інструментом, що працює на ринку банківського кредитування, а також драйвером у збереженні стабільності банківської системи в Україні та підтримці всіх сегментів бізнесу через банки. Адже обсяг підтримки малого та середнього корпоративного сектору за 2022 рік склав 15 501,71 млн. грн., що є позитивно, адже це допомогло адаптуватися бізнесу в умовах воєнного стану.

Отже, можна зробити висновок, що банківські установи, незважаючи на різні ризики, зацікавлені в кредитній підтримці суб'єктів малого та середнього бізнесу, про що свідчать привабливі відсоткові ставки за останні роки, наявність різноманітних кредитних продуктів та програм фінансування бізнесу. Також банківський сектор досить часто використовує відкриті кредитні лінії міжнародних

організацій, таким чином реалізує програми кредитування бізнесу й створює сприятливі умови для його ефективної діяльності.

Слід зазначити, що обсяг фінансово-кредитної підтримки бізнесу протягом останніх років є недостатнім для побудови гарного економічного середовища. Також знижується зацікавленість банків в кредитування малого бізнесу. Однак відбуваються й позитивні зміни, розробляються нові методики надання кредитів підприємствам. До того ж, на ринку фінансових послуг існує безліч кредитних корпорацій, які орієнтуються виключно на суб'єктів малого та середнього бізнесу. Тому, для подальшого розвитку бізнесу та банківського кредитування слід запозичувати та використовувати досвід зарубіжних країн.

Окремо слід зазначити те, що спостерігається незначна частка обсягу кредитування в іноземній валюті, що обґрунтовується глобалізованою природою банківської індустрії, яка робить банківські установи каналом міжнародної трансмісії економічних коливань. Саме тому, кредитування в іноземній валюті є однією з найважливіших проблем у забезпеченні фінансової стабільності банківської системи національного, регіонального та глобального рівнів.

4 ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

В сучасних реаліях розвитку ринкового середовища світовий досвід показує, що малий та середній бізнес є рушієм надійного економічного розвитку. Слід зазначити, що цей сектор бізнесу вже досить довго демонструє гарні показники в розвинутих країнах. Тому в Україні необхідно використати міжнародний досвід підтримки цього сектору підприємництва та створити ефективний механізм фінансування бізнесу, який матиме мультиплікаційний ефект. Однак, насамперед, необхідно оцінити ефективність банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні за останні роки.

Перш за все, варто провести кореляційно-регресійний аналіз впливу виданих кредитів суб'єктам малого та середнього бізнесу на загальний обсяг активних операцій банків України. Зокрема, цей аналіз дозволяє визначити наявність та силу зв'язку між виданими кредитами малому та середньому бізнесу та загальними активними операціями банку, що може допомогти визначити загальні тенденції в кредитуванні цього сектора. Також іншою перевагою цього аналізу є те, що він дозволяє виявити, наскільки банківські установи спрямовані на кредитування малого та середнього бізнесу в Україні (табл. 4.1).

Таблиця 4.1 – Кореляційно-регресійний аналіз впливу виданих кредитів суб'єктам малого та середнього на загальний обсяг активів банків України, у млрд. грн [49]

Період	Всього активів	Кредити видані МСП	Рохрахункові величини			Теоретичне значення результативної ознаки $yx=a_0+a_1*x$
			xu	y^2	x^2	
п	у	х	xu	y^2	x^2	$yx=a_0+a_1*x$
2019	1 404	258,6	363074,4	1971216	66874	1429,5
2020	1 754,7	284,1	498510,27	3078972	80713	1862,5
2021	1 979,3	299,7	593196,21	3917628	89820	2127,3
2022	2 243,9	290	650731	5035087	84100	1962,6
Всього	7 381,9	1 132,4	2105511,88	14002904	321507	7381,9

При аналізі прямолінійної залежності використовується рівняння прямої змінної: $yx = a_0 + a_1 * x$

Де yx – теоретичні (обчислені за рівнянням регресії) значення результативної ознаки;

A_0 – вільний член рівняння, має тільки розрахункове та не має економічного значення;

A_1 – коефіцієнт регресії вказує, як змінюється результативна ознака у внаслідок зміни факторної ознаки x на одиницю;

X – значення факторної ознаки.

Параметри a_0 та a_1 ; знаходять розв'язанням системи рівнянь:

$$\begin{cases} a_0 n + a_1 \sum X = \sum Y \\ a_0 \sum X + a_1 \sum X^2 = \sum XY \end{cases} \quad (4.1)$$

де n – кількість спостережень.

Таким чином, параметри a_0 і a_1 обчислюємо за формулами:

$$a_0 = \frac{(321507 * 7381,9 - 1132,4 * 2105511,88)}{(4 * 321507 - (1132,4)^2)} = -2961,36$$

$$a_1 = \frac{4 * 2105511,88 - 1132,4 * 7381,9}{(4 * 321507 - (1132,4)^2)} = 16,98$$

Отже, коефіцієнт регресії становить 16,98, тобто спостерігається прямий зв'язок між корелюючими ознаками. А саме рівняння прямої змінної виглядає – $(-2961,36) + 16,98 * x$

Наступним кроком необхідно визначити лінійний коефіцієнт парної кореляції:

$$R = \frac{4 * 2105511,88 - 7381,9 * 1132,4}{\sqrt{(4 * 321507 - (1132,4)^2) * (4 * 14002904 - (7381,9)^2)}} \\ = 0,00002$$

Зазначаємо, що в разі парної залежності коефіцієнт кореляції при прямому зв'язку коливається від 0 до 1, що й спостерігається в нашому випадку, але зв'язок між «X» та «Y» дуже слабкий.

Наступним кроком розрахуємо коефіцієнт детермінації, визначити, яка частина варіації результативної ознаки залежить від факторної ознаки.

$$D = r^2 * 100 \%$$

$$D = (0,00002)^2 * 100 \% = 0,00000004.$$

Як бачимо, коефіцієнт детермінації говорить про те, що лише дуже незначна частина варіації загального обсягу активів банків може бути пояснена виданими кредитами для малих та середніх підприємств

Також, для оцінки значимості лінійного коефіцієнта кореляції використаємо критерій Ст'юдента, значення якого розраховується за формулою:

$$T_{\text{факт}} = \frac{|r| * \sqrt{n - 2}}{\sqrt{1 - r^2}} \quad (4.2)$$

де $T_{\text{факт}}$ – фактичне значення критерію Ст'юдента;

r – лінійний коефіцієнт кореляції;

n – кількість спостережень.

$$T_{\text{факт}} = \frac{0,00002 * \sqrt{4 - 2}}{\sqrt{1 - (0,00002)^2}} = 0,00004$$

Отже, можна зробити висновок, що на загальний обсяг активних операцій банківських установ впливає тільки 0,00004 % кредити, які надані суб'єктам малого та середнього бізнесу. Оскільки лінійний коефіцієнт парної кореляції становить

0,00002, то зв'язок між «Х» та «У» дуже слабкий й таким чином банківське кредитування цього сектору економіки не мають великого впливу на загальний обсяг активних операцій банків. А якщо збільшити обсяг фінансово-кредитної підтримки малих та середніх господарюючих суб'єктів на 1 млрд. грн., то загальний обсяг активів банківських установ зросте на 16,98 млрд. грн.

В контексті поточної складної ситуації в нашій країні, де внаслідок військових дій економічна обстановка погіршується, одним із ключових показників, який потребує уваги, є рівень непрацюючих кредитів. Важливо здійснити оцінку цього рівня, щоб виявити можливі загрози для банківського сектору та розробити ефективні стратегії для зниження кредитних ризиків, що сприятиме більшому припливу фінансово-кредитних ресурсів суб'єктам бізнесу (рис. 4.1).

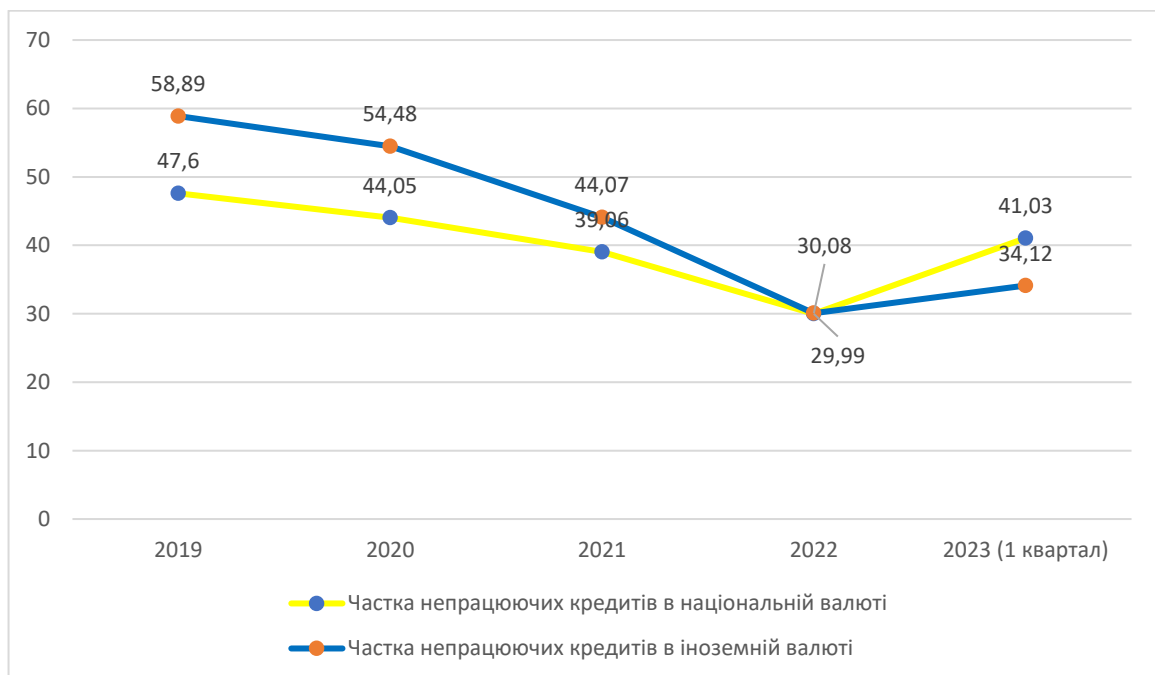

Рисунок 4.1 – Частка непрацюючих кредитів (NPL) в національній та іноземних валютах серед банків України, у % [49]

Аналізуючи вищенаведені дані відмічаємо, що за період з 2019 по 2022 роки спостерігається значна часта непрацюючих кредитів, що є негативно для банківських установ, але завдяки державному стимулюванню кредитування, у

вигляді різних програм підтримки, рівень сумнівних кредитів поступово зменшується, адже після оздоровлення фінансового ринку, становище підприємницького сектору покращилося, що дозволило зміцнити їхню фінансову стійкість та можливість отримувати кредитні кошти й без проблем їх повертати.

Окремо слід звернути увагу на рівень непрацюючих кредитів на кінець 2022 та початок 2023 року, адже початок повномасштабних військових дій досить швидко корелює збільшення рівня непрацюючих кредитів як в національній, так в іноземній валютах. Така негативна ситуація відбувалась через те, що багато позичальників втратили своє майно та бізнес, що створило навантаження на діяльність банків.

Таким чином, для забезпечення кредитування суб'єктів бізнесу, Національний банк запровадив певні заходи, серед яких:

- можливість банківським установам не оголошувати дефолт за неповерненими кредитами, довгострокова реструктуризація за якими призводить до зменшення теперішньої вартості майбутніх грошових потоків (NPV) більше ніж на 10%;
- призупинена дія ознак високого кредитного ризику, визначення яких ґрунтується на фінансових результатах та борговому навантаженні позичальників;
- збільшення розміру кредитів корпоративному сектору з 5 млн. грн. до 20 млн. грн., оцінку яких банк має право здійснювати на груповій основі;
- підвищення розміру боргу за активами позичальників з 0,1 % до 0,2 % основного капіталу банку, які він може оцінювати за спрощеним підходом [50].

Однак, сьогодні фінансове середовище в нашій країні характеризується постійним тиском з боку контролюючих органів та недостатньо гарним механізмом банківського кредитування корпоративного сектору, як у високорозвинених країнах. Тому, задля того, щоб кредитні кошти для малих та середніх підприємств стали драйвером зростання, постає питання щодо розроблення перспективних напрямів розвитку банківського кредитування бізнесу.

Отож, важливими шляхами для поліпшення кредитного забезпечення суб'єктів господарювання мають стати різні державні програми, які також

потребують вдосконалення та вирішення певних завдань, серед яких має бути покращення якості бізнес-середовища, вдосконалення інформаційного забезпечення і складової частини кредитування, розвиток інфраструктури та системи гарантування й розвитку кредитних кооперацій.

Варто зазначити, що впровадження ефективного механізму реалізації державної політики щодо підтримки малого та середнього бізнесу вимагає використання творчого підходу та використання досвіду розвинутих країн, які пройшли складний шлях та змогли побудувати надійну ринкову економіку. Так, наприклад, одним з перспективних шляхів до вирішення проблеми банківського кредитування малого та середнього бізнесу має стати опанування ринку факторингового, лізингового та форфейтингового обслуговування.

Окрім цього, слід використати програми міжнародних кредитних організацій, які сприяють розвитку краудфандингу й краудлендингу. Перш за все, враховуючи ризик банку при кредитуванні малого або середнього бізнесу та те, що для цієї категорії позичальників характерним є брак ліквідності застави, доцільно використовувати факторингові операції. Якщо говорити про форфейтинг, то основна перевага такого виду кредитування полягає в тому, що процентна ставка залишається незмінною, протягом всього терміну фінансування, не дивлячись на відсоткові ставки на ринку капіталів [51].

Також, особливою формою кредитування може стати фінансовий лізинг, який сприятиме розвитку промислових малих та середніх фірм, до того ж, він є дуже близьким до довгострокового кредитування. Таким чином, використання запропонованих видів банківського кредитування поживить роботу бізнесу та дозволить збільшити доходи для банківського сектору.

Важливим інструментом кредитування малого та середнього бізнесу має стати кредитна політика банківських установ, яка буде націлена на задоволення потреб підприємств цієї категорії. Оскільки потрібно встановити нижчі відсоткові ставки та врахувати те, щоб сума кредиту не перевищувала власних коштів позичальників. А для того, щоб потенційний позичальник міг отримати кредитні ресурси, банківським фахівцям кредитного відділу необхідно використовувати

економіко-математичні моделі, щоб встановити оптимальний розмір процентної ставки за кредит. Це в свою чергу дозволить безперешкодно кредитувати малий та середній бізнес. Тому банк повинен іти назустріч своїм клієнтам, а в основі банківського кредитування мають бути закладені інтереси бізнесу.

Окрім цього, для активізації банківського кредитування малого та середнього бізнесу потрібно переглянути діючу методику оцінки фінансового стану позичальників й усунути слабкі місця. Та як показує світовий досвід, важливим напрямом підвищення ефективності методики оцінювання фінансового стану позичальника при кредитуванні малих підприємств є аналіз грошового потоку, який базується на зіставленні обсягів припливу та відпливу коштів позичальника за певний період. Таким чином для виявлення коливань, варто скласти прогноз руху грошових коштів на період користуванням кредиту [52].

Загалом, для сприяння розвитку банківського кредитування малого та середнього підприємництва перспективними будуть наступні заходи:

- впровадження нових схем фінансової підтримки суб'єктів господарювання, які базуються на використанні досвіду інших держав, в яких спостерігається ефективний розвиток бізнесу, для цього функції гаранта та контролера повинна виконувати держава;

- чітка організація кредитного процесу, при якій банк зможе знизити ризики та витрати робочого часу при кредитування бізнесу;

- спрямовувати організацію банківського кредитування бізнесу на більш зацікавленого партнерства у взаємовідносинах банку і бізнесу. Оскільки потенціал, який має банк на ринку кредитних послуг, може бути використаний в повній мірі лише тоді, коли банк забезпечить відповідну якість сервісу та покращить атмосферу банківської системи;

- більш ефективно здійснювати управління ризиковими операціями. Тобто використовувати різні інструменти та методи для всебічного фінансового моніторингу, проводити більш гнучку кредитну політику;

- використовувати такий метод управління кредитним ризиком, як страхування [53].

Таким чином, запровадження принципово нових механізмів банківського кредитування, освоєння нових фінансово-кредитних відносин та вдосконалення методики оцінювання фінансової стійкості позичальників сприятиме підвищенню діяльності щодо кредитування малого та середнього бізнесу. А таке використання методів, які отримали своє відображення на практиці, дозволить українським банкам ефективно управляти своїми кредитними ресурсами та отримувати більші прибутки.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день відбувається стрімкий розвиток та посилення глобалізаційних процесів світової економіки, до того ж, міжнародний досвід демонструє, що саме малі та середні підприємства є рушієм надійного та стабільного розвитку країни. Вони не потребують значних інвестицій, але за певної підтримки банківського сектору бізнес здатний врегулювати проблеми монополізації та стимулювати розвиток економічної конкуренції. Також варто відзначити, що саме цей корпоративний сектор вже досить довго демонструє гарні показники в розвинутих країнах. А бізнес кредити досить нерідко виступають не тільки фундаментальним чинником для побудови успішної підприємницької діяльності з нуля, а й розширенням вже існуючої діяльності.

В процесі дослідження теоретичних аспектів сутності поняття банківського кредитування було розглянуто підходи різних авторів, які розглядали банківське кредитування як фінансову послугу, яка полягає в передачі грошових коштів у позику клієнтам з наступним поверненням, платою та іншими принципами договору. Також розглянуто думку щодо трактування банківського кредитування як економічної та правової категорії й враховано основи та погляди на цю проблематику. На нашу думку, банківське кредитування виступає як один із важливих інструментів фінансової системи, що забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів та фінансову підтримку різних економічних суб'єктів. Крім того, висвітлено, що банківське кредитування є важливим фактором для розвитку малого та середнього підприємництва. Воно забезпечує доступ до необхідних фінансових ресурсів та стимулює економічний зріст й сприяє стабільності фінансової системи в цілому.

У подальшому дослідженні було приділено увагу особливостям організації банківського кредитування для малого та середнього бізнесу. Розглянуті аспекти включають умови надання кредитів МСБ, основні етапи процесу кредитних відносин, механізми забезпечення та ризик-орієнтований підхід до кредитування,

зокрема досліджено вимоги Центрального банку щодо вимог кредитування банками позичальників.

В процесі аналізу виявлено, що організація банківського кредитування для малих та середніх підприємств має свої особливості порівняно з великими корпораціями або фінансовими установами. Вона вимагає більш гнучкого та індивідуалізованого підходу, з урахуванням специфічних потреб та обмежень, які характерні для цього сектору бізнесу. Такий підхід до організації банківського кредитування для малого й середнього підприємництва сприяє залученню нових інвестицій та підтримці інноваційних проектів, що сприяють створенню нових робочих місць та досягнення економічного блага.

Під час аналізу статистичних даних про ринок кредитних послуг для корпоративного сектору було виявлено досить нестабільну тенденцію обсягів кредитування малих та середніх підприємств. Зазначена динаміка свідчить про економічну нестабільність в країні та наявність перешкод, що ускладнюють доступ суб'єктів бізнесу до необхідних фінансових ресурсів. Одними з головних факторів, що впливають на нестабільність обсягів кредитування є досить нестабільний курс національної валюти та зниження рівня ВВП, в результаті чого банки показують неготовність до активного кредитування.

Також дослідження показало, що кредитування проводиться як в національній, так і в іноземних валютах. Велике значення мають кредити, надані саме в національній валюті, адже їх обсяг за весь період значно перевищує, ніж обсяг кредитів в іноземній валюті, що сприяє стабілізації фінансової системи та мінімізації валютних ризиків.

Окрім цього, ми з'ясували, що в банківському кредитуванні широко використовуються різні види кредитних продуктів, такі як корпоративні, іпотечні, кредитна лінія, тощо. Також проаналізовано кредитні програми основних банківських установ, які створюють можливість отримання фінансово-кредитних ресурсів в різні галузі та сфери економіки.

В результаті аналізу було виявлено, що банківське кредитування охоплює різні галузі економіки, такі як промисловість, сільське господарство, торгівля,

послуги та інші. При цьому спостерігається нерівномірний розподіл кредитних ресурсів між галузями, що відображає їхню відносну значимість та ризиковість. Але в цілому, це свідчить про різноманітність фінансових потреб різних секторів та категорій клієнтів.

В ході роботи було проаналізовано інструмент оживлення бізнесу, а саме програму державної підтримки «Доступні кредити 5-7-9%», яка є ініціативою, спрямованою на сприяння розвитку малих та середніх підприємств шляхом забезпечення їм доступу до недорогих кредитних ресурсів. Головна ідея програми полягає в наданні кредитів підприємствам за низькими відсотковими ставками, які сприяють зменшенню фінансового тягаря на підприємства і створюють умови для їхнього стабільного зростання та розвитку. До того ж, за роки існування цієї державної програми, було розширено перелік цілей використання кредитних коштів. А це в свою чергу відкрило широкі можливості для малого та середнього бізнесу в різних галузях економіки, що прагнуть до розвитку, підвищення ефективності та створення конкурентних переваг.

Також рівень сумнівних кредитів корпоративному сектору протягом останніх років показував позитивну тенденцію до зменшення, що є свідченням правильної політики держави в особі Національного банку. Навіть у ситуації, коли банківський сектор України перебуває у складному становищі через безліч економічних, політичних та систематичних чинників, фінансово-кредитні продукти для малих та середніх господарюючих суб'єктів продовжують розвиватись, а попит підприємців на фінансові послуги навіть перевищує їх пропозицію.

Безумовно, існує низка проблемний аспектів, які заважають банківським установам в достатній мірі проводити кредитну діяльність. Серед головних проблем, слід виділити відсутність досконалого нормативно-правового забезпечення, досить слабкий рівень розвитку кредитних відносин, в порівнянні з міжнародними країнами та наявність різних ризиків, які підривають процес здійснення активних банківських операцій. Таким чином привабливість малого та середнього бізнесу для кредитування залежить від надійності та сприятливого середовища, звідси й повинна бути грамотна політика банківських установ,

підтримка з боку держави, а саме створення розвинутого ринку, забезпечення сприятливої економічної ситуації, державних гарантій та наявності економічної стабільності.

Втім, проведений кореляційно-регресійний аналіз показав, що рівень кредитування комерційної діяльності є дуже низьким серед усіх активних операцій банків, а це говорить про недосконалий механізм банківського кредитування корпоративного сектору економіки.

Також ще більшого навантаження на фінансовий ринок країни та його виснаження мала війна, через яку постраждали як позичальники, які втратили свої майнові активи, так і банківські установи, тому що в їхньому кредитному портфелі значно зріс обсяг непрацюючих кредитів. Але підтримка світової спільноти та реагування Національного банку на кредитні виклики сприяли відновленню та оздоровленню кредитування.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що українські банки мають достатній рівень потенціалу щодо кредитування малого та середнього бізнесу в різних галузях та сферах економіки. А запозичення досвіду іноземних країн дозволить банківському сектору покращити менеджмент та власну кредитну політику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзюблюк О. Рудан В. Проблеми банківського кредитування реального сектору в умовах кризових явищ в економіці України. Банківська справа, 2018. том № 3-4, с. 22-48.
2. Забчук Г. М. Активізація банківського кредитування реального сектору економіки як передумова відновлення економічного зростання. Економічний аналіз. 2018. Т. 28, № 1. С. 172-177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2018_28%281%29_24
3. Чайковський Я. І. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку банківського споживчого кредитування в Україні. Економічний аналіз: зб. наук. – Тернопіль: Видавничо - поліграфічний центр «Економічна думка», 2017. Том 27. № 1. С. 156-163.
4. Іршак О. С. Лещук І. Я. Сучасний стан кредитної діяльності банків та її вплив на розвиток реального сектору економіки. Причорноморські економічні студії. 2018. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_34_32
5. Жежерун Ю. Банківське кредитування фізичних осіб в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Фінансовий простір*. 2019. № 2(34). С. 41-52. URL: [https://doi.org/10.18371/fp.2\(34\).2019.178495](https://doi.org/10.18371/fp.2(34).2019.178495) (дата звернення: 18.05.2023).
6. Сегеда Л. М. Відновлення банківського кредитування реального сектору засобами грошово-кредитної політики як ключовий фактор розвитку національної економіки. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2017. Вип. 3. С. 135-141. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2017_3_30
7. Коваленко Д.І., Венгер В.В. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика. Навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2013.- 578с.
8. Діяльність банків на кредитному ринку в умовах асиметрії інформації: монографія / Л.В. Кузнєцова, Я.С. Андреева, Л.В. Жердецька та ін.; за ред. д-ра економ. наук, проф. Л.В. Кузнєцової. Одеса: ОНЕУ, 2015.

9. Арбузов С. Г., Колобов Ю. В., Міщенко В. І., Науменкова С. В. Банківська енциклопедія. Київ: Знання. 2011.-504с.
10. Сучасна економічна динаміка в контексті парадигми економічного розвитку Й. А. Шумпетера : Матеріали XX міжнародної науково-практичної конференції (14-15 жовтня 2011 р.). Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011.
11. Глущенко В. В. Садова Г. О. Сучасні тенденції банківського кредитування в Україні. Бізнес Інформ. 2018. № 10. С. 321-326. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2018_10_50
12. Чуй І. Р., Мицак О. В., Пштір Я. О. Проблеми банківського кредитування суб'єктів підприємництва. *Підприємництво і торгівля*. 2022. № 34. С. 1–77. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2022-34-10>
13. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
14. Говорушко Т. А., Буняк В. Л., Говорушко С. С. Аналіз теоретичних підходів до трактування малого підприємництва і малого бізнесу як загальнонаукових суміжних понять. *Економічні науки*. 2017.
15. Сафонова В. Є., Бобров В. Я. Основи ринкової економіки і підприємництва: підруч. для студ. вищ.навч.закл. Ч.2 В. Є. Сафонова, В. Я. Бобров. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017.
16. Нечивілова Н. І. Концептуальне осмислення базових категорій підприємницької діяльності «малий бізнес», «мале підприємництво», «мале підприємство». *Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес і ефективність виробництва*. 2011.
17. Панченко С. В., Дикань В. Л., Шраменко О. В. та ін. Підприємництво: підручник. Харків: УкрДУЗТ. 2018.
18. Ємець О. І. Основи підприємництва: навчальний посібник / О. І. Ємець, Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2012.
19. Яворська Т. І. Малий бізнес у сільському господарстві: теорія і практика: монографія / Яворська Т.І. К.: ННЦ ІАЕ, 2012. С. 405

20. Бердинець М. Д. Сурженко А. В. Фінансовий менеджмент у малому бізнесі [текст] навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2016.

21. Господарський кодекс України: Закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003. №18-22 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

22. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 3, ст.23 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>

23. Корогод І.В. Роль малого бізнесу в структурних трансформаціях регіональних господарських систем: дис. канд. екон. наук: 08.00.05. Чернігів, 2016.

24. Рібун Л. В. Васькович І. М. Зарубіжний досвід розвитку малого бізнесу. Науковий вісник НЛТУ України. 2016. Вип. 26.2. С. 230-235. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvntu_2016_26.

25. О. В. Пальчук, В. М. Савченко, І. В. Рузмайкіна та ін. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах глобалізації та інформатизації суспільства: монографія; за ред. Г. М. Давидова. Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/158807115.pdf>

26. Вишлінський Г. Як малим та середнім підприємствам України стати національними та глобальними чемпіонами? / Г. Вишлінський, О. Кузяків. – 2019. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2019/09/ЦЕС-final-UA.pdf>.

27. Про національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14/page#Text>

28. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Постанов НБУ № 351 від 30.06.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>

29. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>

30. Незалежна Асоціація Банків України. веб. сайт: URL: https://nabu.ua/images/uploaded/sys_media_doc/doc_8cc68e4a25a08c91693d11da294dced.pdf

31. Європейська хартія малих підприємств URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_860#Text

32. Гаркуша Ю.О., Руснак О.О. Банківський кредит у забезпеченні розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 39. С. 560–564.

33. Стрілець В. Ю. Забезпечення розвитку малих підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. В. Стрілець. - Полтава: ПУЕТ, 2019. С 457.

34. Труш І. Є. Міжнародний досвід з кредитування малого підприємництва та його адаптація до особливостей національної економіки / І. Є. Труш // Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво. - 2013. - № 4. - С. 104-107 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2013_4_20

35. С. М. Аржевітін, Т. С. Шемет, Н. В. Циганова та ін.; Банківське кредитування в Україні: посткризове перезавантаження. Монографія за заг. ред. С.М. Аржевітіна. Київ: КНЕУ, 2017. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/24102/bank_kredyt.pdf?sequence=1&isAllowed=y

36. Ситник Н. С., Стасишин А. В., Блещук-Девяткіна Н. З., Петик Л. О. Банківська система: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.

37. Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: Навч. посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. С 364.

38. Лалакулич М. Ю. Механізм сучасного банківського кредитування та його складові / М. Ю. Лалакулич. Формування ринкових відносин в Україні. 2016. - № 7. - С. 35-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2016_7_10

39. Мостовенко Н. А. Коробчук Т. І, Кредитний менеджмент [Текст]: Навчальний посібник. Луцьк : Волиньполіграф ТМ, 2016.

40. Катан Л. І., Демчук Н. І., Бабенко-Левада В. Г., Журавльова Т. О. Банківська система. навч. посіб. за ред. І.М. Мазур. – Дніпро: Пороги, 2017.

41. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Постанова НБУ № 368 від 28.08.2001 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>

42. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за 2021 рік: статистичний збірник. Державна служба статистики України. Київ, 2021. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/12/Dsvsмм_20.pdf

43. Версаль Н. Переваги та недоліки зовнішніх джерел фінансування малих та середніх підприємств в Україні. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки – 2020.

44. Статистика фінансового сектору URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>

45. Показники діяльності суб'єктів господарювання / Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm

46. Кредити для малого бізнесу в Україні: де взяти та як отримати бізнес кредит у банку? URL: <https://inventure.com.ua/uk/analytics/articles/kredit-dlya-malogo-biznesu-v-ukrayini:-de-vzyati-ta-yak-otrimati-biznes-kredit-u-banku>

47. Доступні кредити під 5-7-9%. Економічна правда. веб. сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/01/23/696269/>

48. Річний звіт 2021 Фонду розвитку підприємництва. веб сайт: URL: https://bdf.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Report_UA_forWeb.pdf

49. Статистика Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>

50. Змінено окремі підходи до оцінки банками кредитного ризику URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zmineno-okremi-pidhodi-do-otsinki-bankami-kreditnogo-riziku>

51. Швець Ю. О., Горбачов О. Є. Сучасний стан банківського кредитування в Україні: проблеми та перспективи. *Економіка та суспільство: електронне наукове*

фахове видання. 2018. № 15. С. URL:
https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/120.pdf

52. Рогожнікова Н. В. Основні тенденції банківського кредитування в сучасних умовах фінансово-економічної кризи / Н. В. Рогожнікова // Фінансовий простір. 2015. №3. С. 72-80

53. Романишин В.О., Уманців Г. В., Сясько І. В. Активізація кредитування суб'єктів малого та середнього підприємництва в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №22. С. 70-77.

54. Annual Report on European SMEs 2021/2022 SMEs and environmental sustainability. European Commission URL: https://www.ggb.gr/sites/default/files/basic-page-files/SME%20AR%202021_22_Final%20Report%20%282%29.pdf

55. How are European SMEs impacted by the Russian invasion of Ukraine ? URL: <https://www.ebrd.com/news/2023/ebd-usa-and-sweden-assess-impact-of-war-on-smes-in-ukraine.html>

56. Does financing SMEs guarantee inclusive growth and environmental sustainability in the European union? / V. O. Okolo et al. *Heliyon*. 2023. P. e15095. URL:<https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e15095>

57. Knowledge management practices and green innovation in SMES: the role of environmental awareness towards environmental sustainability / M. R. H. Polas et al. *International Journal of Organizational Analysis*. 2021. URL: <https://doi.org/10.1108/ijoa-03-2021-2671>

58. Amel D., Mach T. The Impact of the Small Business Lending Fund on Community Bank Lending to Small Businesses. *Economic Notes*. 2017. Vol. 46, no. 2. P. 307–328. URL:<https://doi.org/10.1111/ecno.12081>

59. Kiser E. K., Prager R. A., Scott J. R. Supervisory Ratings and Bank Lending to Small Businesses During the Financial Crisis and Great Recession. *Journal of Financial Services Research*. 2015. Vol. 50, no. 2. P. 163–186. URL: <https://doi.org/10.1007/s10693-015-0226-x>

60. Modern Problems of Bank Lending to Small and Medium-sized Businesses / M. V. Myagkova et al. *Advances in Science, Technology & Innovation*. Cham, 2022. P. 399–403. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-04289-8_68
61. Carletti E., Leonello A. Regulatory Reforms in the European Banking Sector. *The Palgrave Handbook of European Banking*. London, 2016. P. 295–322. URL: https://doi.org/10.1057/978-1-137-52144-6_12
62. Cumming D. J., Hornuf L. Marketplace Lending of SMEs. *SSRN Electronic Journal*. 2020. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3541448>
63. Mazengera H. Revenue-based lending for SMEs. *International Journal of Financial Engineering*. 2017. Vol. 04, no. 02n03. P. 1750035. URL: <https://doi.org/10.1142/s2424786317500359>

ДОДАТОК А

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ»

Таблиця А.1 – Визначення сутності поняття «банківське кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу»

Джерело	Сутність поняття
О. В. Дзюблик [1]	Банківське кредитування – позика в грошовій або товарній формі, що надається кредитором позичальнику на умовах поверненості, частіше всього з виплатою позичальником процента за користування позикою.
Г. М. Забчук [2]	Банківське кредитування – основне джерело забезпечення грошовими ресурсами поточної та інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.
Я. І. Чайковський [3]	Банківське кредитування це – сукупність відносин, пов'язану з рухом позичкового капіталу між кредитором і позичальником, фізичною особою, резидентом, у національній грошовій одиниці або товарній формі на основі укладеного кредитного договору на принципах забезпеченості, повернення, терміновості, платності та цільової спрямованості.
О. С. Іршак [4]	Банківське кредитування – це діяльність банку, спрямована на надання коштів позичальникам у тимчасове користування на певних умовах для отримання прибутку.
Ю. В. Жежерун [5]	Банківське кредитування – правовідносини щодо надання, обслуговування та повернення банком кредитів, наданих фізичним особам та суб'єктам підприємницької діяльності.
Л. М. Сегеда [6]	Банківське кредитування це – потужне джерело фінансування підприємницької діяльності, що покликане забезпечити процеси розширеного відтворення в суспільстві за рахунок активізації інвестиційно-інноваційної діяльності.
Д. І. Коваленко, В. В. Венгер [7]	Банківське кредитування – це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів (вартості) на засадах зворотності, платності та добровільності.
Л. В. Кузнєцова [8]	Відзначає, що вирішення сучасних завдань зростання ролі банківського кредитування в українській економіці зумовлює необхідність формування оптимальної стратегії управління кредитними ризиками як важливого засобу впливу банків на реальний сектор
С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова [9]	Банківське кредитування – економічні відносини, що виникають між кредитором і позичальником з приводу одержання останнім позички в грошовій або товарній формі на умовах повернення в певний строк і, звичайно, із сплатою відсотка.

Продовження таблиці А.1

Джерело	Сутність поняття
Й. А. Шумпетер [10]	Зазначав, що банки перетворюються на особливий феномен розвитку, відіграючи роль посередника між бажанням та реальною можливістю здійснити інновацію. А відсоток за користування кредитом трансформується у плату за надання таких можливостей і є ціною, сплаченою за придбання нових продуктивних сил
В. В. Глущенко [11]	Банківське кредитування – це форма руху позичкового капіталу, тобто грошових коштів, відданих у позичку за певний процент за умови повернення і задоволення потреб позичальника
І. Р. Чуй [12]	Банківське кредитування – це економічні відносини, за якою грошові кошти надаються в позику банками. Комерційні банки, що мають ліцензію НБУ, є головною ланкою кредитної системи, вони одночасно виступають у ролі покупця і продавця наявних у суспільства тимчасово вільних коштів
Закон України «Про банки і банківську діяльність» [13]	Банківське кредитування – це будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми

ДОДАТОК Б

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ ДЕФІНІЦІЇ
«МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС»

Таблиця Б.1 – Методичні підходи до трактування сутності дефініції «малий та середній бізнес»

Джерело	Сутність поняття
С. С. Говорушко, Т. А. Говорушко та В. Л. Буняк [14].	Малий та середній бізнес – це діяльність суб’єктів економіки при чітко встановлених умовах законом, державними органами, або іншими представницькими організаціями
В. Є. Сафонова, В. Я. Бобров [15]	Малий та середній бізнес визначається як економічна діяльність, що дає прибуток на малих та середніх підприємствах, які не входять до складу жодного виробничого об’єднання, а самостійно здійснюють виробничу і комерційну діяльність
Н. І. Нечивілова [16]	Розкриває поняття малого та середнього підприємництва як системи та виду діяльності, які здатні швидко пристосовуватись до змін кон’юнктури ринку, зовнішніх загроз і можливостей за рахунок швидкої перебудови і перегрупування ресурсів
С. В. Панченко, В. Л. Дикань, О. В. Шраменко [17]	Розглядали малий та середній бізнес як ринковий інститут, який забезпечує вирішення низки економічних і соціальних завдань: - формування конкурентного середовища; - насичення ринку товарами і послугами; - забезпечення зайнятості; - збільшення податкових надходжень - стримування тенденцій монополізації ринку; - посилення інноваційної складової економіки
О. І. Ємець [18]	Малий та середній бізнес – це самостійні, систематичні фізичні або юридичні особи, які здійснюють ініціативну на власний ризик господарську діяльність з метою досягнення економічних і соціальних результатів й одержання прибутку
Т. І. Яворська [19]	Малий та середній бізнес це малі та дрібні фірми або фізичні особи, які функціонують в умовах ринку в різних сферах суспільного виробництва задля реалізації власного економічного інтересу – одержання прибутку
М. Д. Бердинець [20]	Малий та середній бізнес – це будь-яка суспільно корисна діяльність фізичних або юридичних осіб, яка має на меті отримання прибутку через виробництво та реалізацію товарів і послуг, які здійснюються на основі законодавчих актів, що регламентують порядок їх створення, функціонування, чисельність персоналу та розвиток підприємницької активності

Продовження таблиці Б.1

Джерело	Сутність поняття
Господарський Кодекс України [21]. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [22]	В законодавстві України визначено поняття суб'єкти малого та середнього бізнесу: Фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; Юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України
І. В. Корогод [23]	Малий та середній бізнес – це сукупність малих і середніх підприємств, що прямо не входять в жодне монопольне об'єднання і виконують підлеглу до монополій роль в економіці

ДОДАТОК В

МЕХАНІЗМ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

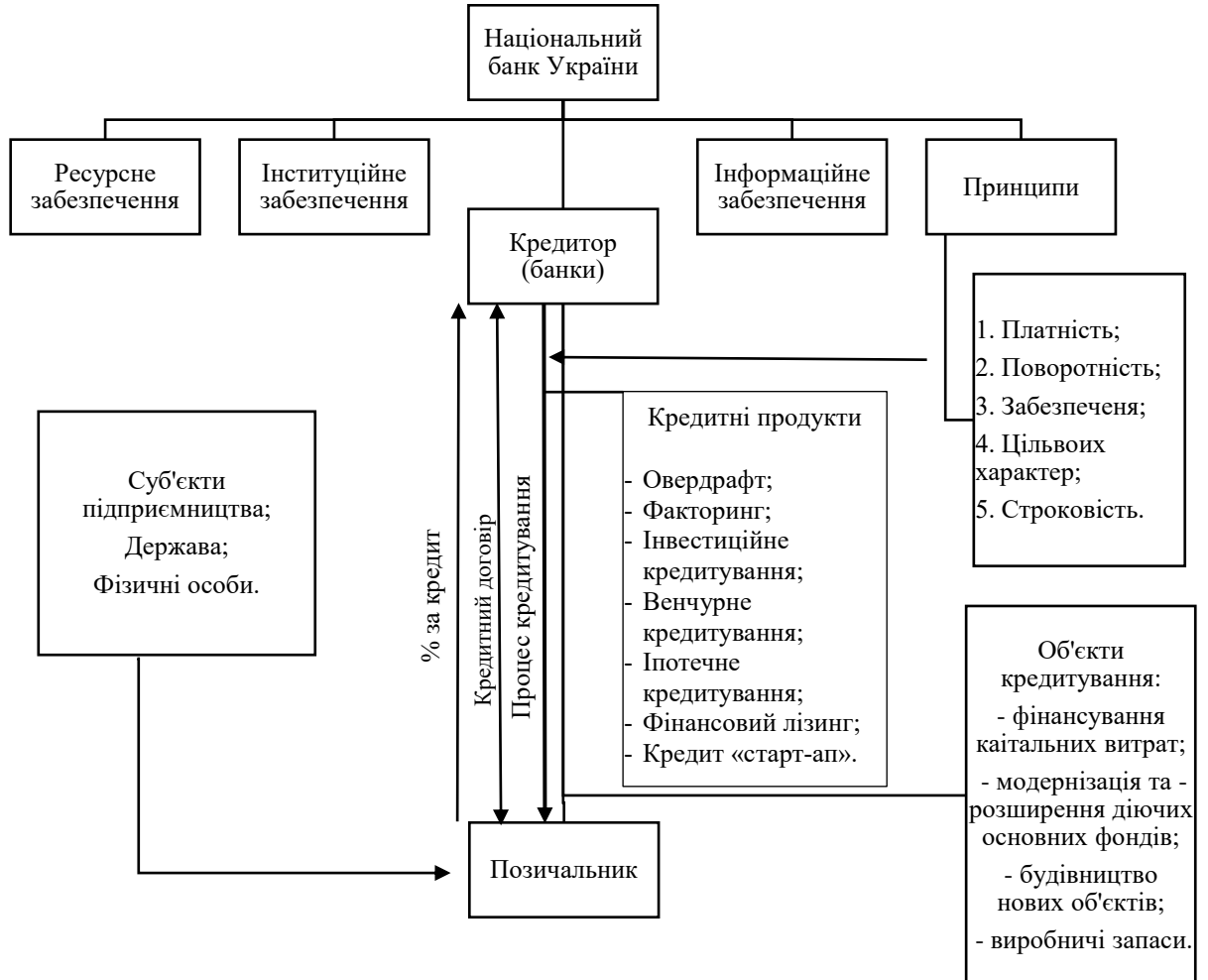

Рисунок В.1 – Механізм банківського кредитування [38]